

TÖRE

TÖRE

AYLIK FİKİR VE SAN'AT DERGİSİ

TÖRE'den

İki Mektup

Dr. AHMET BİCAN ERCILASIN

Hükümet Buhranı ve İktisadî Durum

Dr. AGÂH OKTAY GÜNER

Hükümet Buhranı ve İktisadî Durum

Dr. MUSTAFA E. ERKAL

Millî Siyaset, Atatürk ve Kıbrıs

Prof. Dr. HİKMET TANYU

Değer Kargaşalığı

Doç. Dr. NECMETTİN HACIEMİNOĞLU

Bir «Kürt» Milliyetinden Bahsedilebilir mi?

Doç. Dr. MEHMET ERÖZ

Kitle - İnsan ve Kitle Kültürü

Prof. Dr. ORHAN TÜRKDOĞAN

Türk Güzel

GAVSEDDİN KOÇAK

Kazaklar Arasında

Dr. AHMET BİCAN ERCILASIN

Bozkır

YETİK OZAN

Nihad Sami Banarlı

SADIK KEMAL TURAL

Çekirdek

BAHATTİN KARAKOÇ

Mavi Pantolon

DİLÂVER CEBECİ

Kitaplar Arasında

Halide Nusret'in «Aydınlık Kapı» sı

İLHAN GEÇER

Tam Vakti

HALİDE NUSRET ZORLUTUNA

Sanatçı Dostlarım. 7 Mustafa Necati Karaer

MEHMET ÇINARLI

Karikatür :

C. KARAKURUM

Desenler :

GARİPKAFKASLI

COŞKUN KARAKAYA

2 Her türlü haberleşme adresi :
P. K. 211 Kızılay — Ankara

4

8

12

Havale :
10071978 numaralı posta çeki

16

21

26

Abone Şartları

33

Yurt içi yıllık 60 TL.
Yurt dışı yıllık 120 TL.

37

38

Genel Dağıtım : GAMEDA

43

44

46

Kurucusu : HALİDE NUSRET ZORLUTUNA, Sahibi : EMİNE İŞINSU ÖKSÜZ

49

— Umumi Neşriyat Müdürü : GALİP ERDEM — Sorumlu Yazı İşleri Müdürü : MERİÇ COŞKUN — Ankara Temsilcisi : Şevket BÜLENT YAHNİCİ — Tel : 17 23 23 — İstanbul Şubesi : Mithatpaşa Caddesi Küçük Hayrettin Efendi Sokağı No. 4, Beyazıt — İstanbul Temsilcisi : YAŞAR OKUYAN — İstanbul Şube Sekreteri : RUHİ ÖZKANLI — Erzurum Temsilcisi : DENİZ ŞAHİN — Basıldığı yer : Yeni Işık Matbaası, Ankara — Tel. : 12 58 10 — İlan : Özel şartlara tabidir — Dergimizdeki yazılar, dergimizin ismi, yazının çıktığı sayı ve sayfa belirtilmeden ıktibas edilemez.

51

55

56

7

32

43

YIL : 6 (DEVRE : 2)

SAYI : 42

KASIM 1974

TÖRE'DEN

Bildiğiniz gibi TÖRE, gerek yazarları gerekse seçkin okuyucu kitlesiyle Milliyetçi Hareket'in «İlk Çember» ini teşkil etmektedir. Her ay, çeşitli konulardaki mütahassıslarımız Türkiye'nin meselelerini ve Türk milliyetçiliği fikir sisteminin esaslarını, dergimiz sayfalarında inceliyor, işliyorlar. Bu potansiyeline dayanarak TÖRE, yeni bir hizmet arz etmektedir: Gelecek sayımızdan itibaren, okuyucularımızın Türkiye'nin, Türklüğün meseleleri ve fikir sistemimizin esaslarıyla ilgili sorularını sayfalarımızda yayımlayacak ve cevaplandıracağız. Sorularınız, sizi meşgul eden siyasî ve ideolojik meseleler kadar ülkücülerin her an içinde buldukları propoganda harbinde hasımlarımızın sık kullandıkları polemikler ve onlara verilecek cevaplar üzerine de olabilir. Sorularınız önce TÖRE yazı kurulunca in-

celenecek, cevaplandırılacak; eğer bir ihtisas dalını ilgilendiriyorsa o sahadaki mütahassis yazarımıza gönderilerek cevabı alınacaktır. Mektuplarınızı bekliyoruz...

Bu arada «fikir» den, «fikir özgürlüğü» nden ve mücadelesinden çok bahseden muarızlarımıza da bir açık senedimiz var : Türk milliyetçiliği fikir sistemine yöneltecekleri tenkitlere de sayfalarımız açıktır. Bilhassa bir TÖRE sayfasını geçmemek kaydıyla göndercekleri «fikir» yazılarını aynen basmayı taahhüt ediyoruz. Kendilerinin TÖRE'yi dikkatle takip ettiklerini bilmekteyiz. Evet, tahmin etmiyoruz, biliyoruz. Bu bilgimiz, çeşitli müesseselerde üs mevkiide olan solcularımızın TÖRE'de yazısı çıkanlara, deseni, karikatürü yayımlananlara, hatta okuyucularımıza yapmaya çalıştıkları baskılara, savurdıkları tehditlere dayanmaktadır. Bu tehditlerin bugüne kadar sonuç aldığını görmedik; sağladıkları yegâne netice bize bu bilgiyi vermek oldu. İşte şimdi o tehditçilere

sesleniyoruz : Eğer bir fikriniz varsa, buyurun! Başka türlü ulaşamayacağınız binlere, o fikirlerinizi anlatma imkânını size sunuyoruz. Yazın, yayımlayalım... Eğer doğruluğuna güvendiğiniz fikriniz varsa...

Okuyucularımıza bildirmek istediğimiz bir ikinci konu var : Ekim 1974, Türk milliyetçiliği fikir sistemine büyük hizmeti geçen değerli feyzozof ve ilim adamımız Ziya Gökalp'in ellinci ölüm yıldönümü idi. TÖRE yazı kurulu Ekim veya Kasım sayısının büyük çapta Gökalp'e tahsis edilmesini tartıştı ve şu karara vardı : Ziya Gökalp'i, fikirlerini, fikir sistemimize hizmetini TÖRE, daha büyük bir okuyucu kitlesine hitap imkânına sahip olduğu akademik yıl ortasındaki bir sayısında geniş çapta ele alacaktır.

Yine bu akademik yıl içinde bir sayımız, geniş çapta, bir başka büyük fikir ve ilim adamına, merhum Prof. Dr. Mümtaz Turhan Beğ'e tahsis edilecektir.

Saygılarımızla.

İKİ MEKTUP

Geçen sayımızın «Genel Durum» yazısında, Paris'te Türkiyeli, Yunanlı ve Fransalı solcuların yayımladıkları, Türk ve Yunan proleteryasını Türk askerine karşı müşterek mücadeleye davet eden bildiri-den bahsetmiş ve bir bölümünü neşretmiştik. Milliyetçi çevrelerin bildiriye tepkileri devam ederken çok ilerici bir gazetenin sahibi ve başyazarı sayın Nadir Nadi Abaloğlu'ndan da bir ses geldi; Sayın Nadi «Bunlar da İlerici Ha» temasıyla haşin bir fıkra yazdı. Halbuki aynı günlerde hem kuvvetle desteklediği Türkiyeli solcular hem de kendi gazetesinin fıkra yazarları o çok kızdığı bildirideki fikirleri tekrarlıyorlardı. Yazarımız Dr. Ahmet Bican Ercilasın, Nadir Nadi'ye, içinde bulunduğu acayip vaziyeti izah eden iki mektup gönderdi. İki mektubu aynen yayımlıyoruz.

Dr. AHMET BİCAN ERCILASIN

BİRİNCİ MEKTUP

Sayın Nadir Nadi Abaloğlu;

Paris'teki Türk ve Rum sosyalistlerinin bildirimleriyle ilgili düşüncelerinizi okuyuncaya kadar size mektup yazmayı, sizi uyarmayı gereksiz bulan bir insandım. hâlâ ilerici sıfatını kendilerine lâıyk göstererek kendinize yakın saymak istediğiniz ve isimlerini açıklamamak şeklinde müsamaha gösterdiğiniz bu adamlara geç de olsa bir öfke duyduğunuzu belirtmeniz bu mektubu yazmama yol açtı. Ama bu ne kadar güç bir farkına varış böyle? Galiba sizin uyanmanız için sosyalistlerin yurt dışında faaliyet göstermesi gerek. Nitekim 1951'de de Nazım Hikmet Moskova'ya kaçıp Stalin'i Tanrılaştırmıştı da siz küplere binmiştiniz. Ondan önce koruduğunuz, şimdi de TRT'ye çıkarılmıyor diye hayıflandığınız bu şaire karşı o zamanki öfkeniz şimdi sosyalistlerce (Türkiye Defteri Dergisi, Haziran 1974 sayısı) dönekliğinize misal olarak gösteriliyor. Şu Paris'teki sosyalistlerimizin isimlerini açıklamama-

nın ardında acaba ileride yine böyle bir ithama mâruz kalma endişesi mi var?

Benim size yazmak istediğim aslında bunlar değildi. Niçin Paris'te yaşayan sosyalistlerin bildirisi? Bu adamlar, şu günlerde Türkiye'de aynı şeyleri yazıp çizmiyorlar mı? Sizin gazetenizde de aynı mealde yazılar çıkmıyor mu? İlhan Selçuk daha birkaç yıl önceki Moskova seyahatinde Lenin'in kabri başında ağlamadığı mı? Şu satırlar, 27 Ağustos tarihli Kitle gazetesinden : «Bugün artık bağımsız Kıbrıs diye bir ülke yoktur. Kıbrıs fiilen taksim edilmiş ve toprak bütünlüğü şimdilik emperyalizmin istediği yönde çiğnenmiştir.» «İşçi sınıfı sosyalizmi, Kıbrıs halkının kendi kaderini mutlaka kendisinin tayin etmesini istemektedir. Bunun gerçekleşmesi için, adanın tüm yabancı askerlerden boşaltılıp üslerden arınması... gereklidir.» Bu emperyalist ve yabancı askerlerden maksat Türk askeri değil midir? Bildirilerinde de aynı tezi işlemiyorlar mı? Yine Kitle'nin baş makalesinden : «Faşist Sampson çetesinin dar-

besiyle binlerce Kıbrıs sosyalisti ve yurt-severi katledilmiş ve devrimcilere sürekli avı başlamıştır. Nitekim Kıbrıs'ın devrimci ve ilerici partileri ve emekçi halkı Sampson'a karşı savaşa girişmişler fakat ağır zayıat vermişlerdir.» Görüyorsunuz ki sosyalist, ister Türkiye'de ister Paris'te olsun Kıbrıs'ta ölen Türk'e değil, sosyalist Rum'a acımaktadır. Çünkü onun için savaş, milletler arasında değil, sınıflar arasında olmaktadır. İşte aynı gazeteden bu fikrin belgesi : «Savaş, bir toplumdaki ya da toplumlardaki sınıfsal temelden kaynaklanan çelişkilerin politika yoluyla çözülemediği noktalarda başvurulan yoldur.» Gözümüzün önündeki düşman millet savaşırken bunu hâlâ sınıfların mücadelesi olarak niteleyen bağınaz sosyalistlerden olacağınızı sanmıyorum. Ama işte sınıf savaşımı tabii gören (fikir mücadelesini değil) bu adamları sizin desteklediğiniz hükümet meclisi ve demokrasiyi çiğneyerek affetti ve siz de buna alkış tuttunuz. Uyanışımız devam etmezse en büyük sille-yi de bunlardan yiyeceksiniz. Umarım ki

artık dünyanın bilmem neresindeki sosyalistleri değil, burnunuzun dibindekileri görür, «ilerici» gibi kavramlara bu 1840 yobazlarının yüklediği anlamları kavrar ve milletler savaşındaki şerefli yerimizin müdâfaacısı olursunuz. Saygılarımla.

Dr. Ahmet Bican Ercilasın
Hâcettepe Üniversitesi
Türk Dili ve Edebiyatı
Bölümü Öğretim Görevlisi

İKİNCİ MEKTUP

Sayın Nâdir Nâdi Abaloğlu

Paris'teki Türk sosyalistlerinin bildirisi hakkındaki yazınız üzerine daha önce size yazdığım mektupta Kitle Gazetesinin 27 Ağustos tarihli nüshasından örnekler vererek dışardakilerden önce içerdekileri görmeyi istemiştim. Şimdi size daha yakınımdan, gazetenizin 1 Eylül tarihli nüshasının İlhan Selçuk imzalı yazısından bir örnek vereceğim. Önce geçen mektubumda, Kitle'nin baş makalesinden verdiğim kısım tekrarlıyorum : «Faşist Sampson getesinin darbesiyle binlerce Kıbrıs sosyalisti ve yurtseveri katledilmiş ve devrimci lere süre avı başlamıştır. Nitekim Kıbrısın devrimci ve ilerici partileri ve emekçi halkı Sampson'a karşı savaşa girişmişler fakat ağır zâyiat vermişlerdir.» Ve o mektubumda şöyle demiştim : «Görüyorsunuz ki sosyalist, ister Türkiye'de ister Paris'te olsun Kıbrıs'ta ölen Türk'e değil, sosyalist Rum'a acımaktadır.» Şimdi İlhan Selçuk'un yazısındaki parçayı veriyorum : «15 Temmuzdaki Lefkoşe darbesinde Makarios'u deviren sağcılar, Kıbrıs'taki Rum solcularını temizleme amacıyla Sürek avına çıkmışlardı. Türkiye'nin müdahalesi olmasaydı, önder kadroların köküne kibrit suyu ekilecekti.» Bilmem birşey ilâve etmeme lüzum var mı? Sosyalist Paris'te de aynı; Kitle gazetesinde de, Cumhuriyet'te de. Onlar için Kıbrıs'taki devrimci, sosyalist Rum mühimdir; Türkiye'nin müdahalesi bunları kurtardığı için mühimdir. İlhan Selçuk'un tırnak içi-

ne aldığı süre avı tâbirine dikkatinizi çekerim. Kitle de aynı tâbiri kullanıyordu. Diğer sosyalistlerin de aynı tâbiri kullanacaklarını göreceksiniz. Şimdi aynı soruyu, «Bunlar da ilerici ha!» sorusunu İlhan Selçuk için de sorabilir misiniz?

Bunlara yakınlığınız size hiçbir şey kazandırmaz. Belki gazetenizin tirajı biraz artar; belki biraz ilerici ve aydın görüntüsü yaratırsınız, o kadar!... Sizi bir anda silkeleyip atarlar. Nitekim Türkiye Defteri dergisinde sizi teşhir etmişlerdir. Bundan sonra da etmeğe devam edeceklerdir.

İlhan Selçuk niçin sizin burjuva gazeteye yazmaktadır? Cevabımı Oya Baydar veriyor (aynı Kitle'nin «Yayın meselesi üstüne» adlı makalesinden) : «İşçi sınıfının ve tüm emekçi halkın kurtuluşu nasıl kendi eseri olacaksa, işçi sınıfı ve işçi sınıfı sosyalistleri kendi çizgilerinin savunulmasını sermayeden, sermayenin elindeki araçlardan beklemeyeceklerdir şüphesiz. Ve yine sermayenin kanunlarına uygun olarak, sosyalizm bile bir bezirgânlık konusu haline getirilmek istendiği zaman, bundan, yani kendilerine açılan kapılardan sonuna kadar yararlanacaklar, ancak bu kapıların her an kapanacağını muflaka bileceklerdir.» Evet, siz onlar için sosyalizmin bezirgânlığını yapan bir burjuvasınız; kapıları araladığınız sürece sizden istifade edecekler. Sonra siz mi kapıyı kapatacaksınız, onlar mı sizi bir kenara atacaklar, bunu zaman gösterecektir. Benim dileğim, bunların neşriyatını - kendi gazetenizdeki dâhil - dikkatle tâkip etmeniz, başımızı iki elinizin arasına alıp bunlar üzerinde iyice düşünmeniz ve bir karara varmanızdır. Siz erken davranıp kapıları kapatırsanız kurtulur ve kıymetli bir yayın organını milletin menfaatleri yoluna sokmuş olursunuz. Saygılarımla. ●

Dr. Ahmet Bican Ercilasın
Hâcettepe Üniversitesi
Türk Dili ve Edebiyatı
Bölümü Öğretim Görevlisi

YAZISIZ.

Hükümet Buhranı ve İktisadî Durum

İktisat doktoru yazarımız CHP nin iktisat siyasetini ve bu siyasetin Türk ekonomisini getirdiği noktayı açıklıyor. Tahlilin ortaya çıkardığı tablo tam bir yıkıntıyı göstermektedir. Sol iktidar, 19. asır ütopyik sosyalistlerin ağızıyla durma dan «ekonomik taban» dan, «ekonomik neden» den bahsetmiş, fakat iktisattan hiç anlamadığını icraatıyla ispat etmiştir.

Dr. AGÂH OKTAY GÜNER

Türkiye fiat yükselişlerinde ifadesini bulan iktisadî sıkıntı dönemi içerisinde. İstifa eden hükümetin uygulamış olduğu iktisad politikasının tabii neticesi bugün ekonomimizin gelmiş olduğu çizgidir. Bu sebeple hükümet buhranını iktisadî şikâyetlerin sebebi gibi görmek bize göre hatalıdır. Hükümet istifa etmemiş olsa idi dahi ekonomimiz bu buhrana girecekti.

İstifa eden hükümetin, mes'uliyet aldığı dönem içerisinde maalesef açık ve belli bir iktisat politikası olmamıştır. Hükümet işe başlarken iktisadî problemleri peşin hükümlerle ele almıştır. Kabine üyelerinin beyanları çoğu kere gerçeklerin ifadesi olmaktan çok ideolojik tercihlerini açıklanması olmuştur. Böylece hükümet iktisadî yapı ile temasa geçememiş ve iktisat politikası havada kalmıştır. Hükümetin icratının şu anda muhasebesini yaparsak ortaya çıkan genel tesbitin; gerçekler karşısında yanlış olduğu anlaşılan ön ideolojik iddialardan dönüş olduğu görülür.

Bilhassa son iktisadî tedbirler ve bunların kamu oyuna açıklanışındaki, uslûp, hükümetin kendi iktisat politikası içerisinde tam bir dönüşün ifadesidir.

Hükümet uygulamış olduğu iktisat politikasıyla çağa ters bir tutuma girmiştir. Çünkü yaşadığımız asır Marksist ve Kapitalist âlemde kalkınmanın «Sanayi Toplumu» (*) zih-

(*) Sanayi Toplumu, Raymond Aron, Sf. 193 vd., Boğaziçi Yayınları, 1974 İstanbul.

niyeti içinde ele alındığı dönemdir. Günümüzün kalkınma stratejilerinde içtimaî yapıyı esas almak üzerinde durulan ilk iş olmaktadır. Ferdin yaratıcılığına, ferdin tüketim meylinin cemiyetin kalkınma hedefleriyle bağdaştırılmasına ağırlık verilmektedir. Günümüzde iktisadî kalkınma mes'elelerine hakim olabilmek için her türlü peşin hükümden uzak, objektiflik şart olmaktadır. İlmî araştırma, prodüktiviteyi (verimliliği) artırma, işletmeleri rantabl çalışır hale getirme esas olmaktadır. Halbuki milletçe yaşadığımız yedi buçuk aylık dönem içerisinde tamamen aksi olmuştur. Türkiye'de 19. asır hayalci sosyalistlerinin ütöpik fikirleri hükümet üyelerinin beyanlarında büyük yer tutmuştur. Bu dönemde Türkiye «Halk Sektörü» ve her türlü güçlüğü yenen kooperatif hayalleriyle garip bir ekonomi sistemine itilmek istenmiştir. Maalesef iktisadî maceranın yükünü omuzlamak yine vatandaşın işi olmuştur.

Hükümetin yukarıda genel çizgilerini sunmaya çalıştığımız iktisat politikası kamu kesiminde hür teşebbüs bünyesinde, ticaret hayatıyla büyük kararsızlıklara sebep olmuştur. Enflasyon hızlanmış, fiat hareketleri her türlü kontrolün dışına çıkmıştır.

TUTARLI - DENGELİ POLİTİKA YOKLUĞU

Hükümet tarım ürünlerinde, yüksek bir taban fiatı politikası tatbik etmiştir. Bu politikayla piyasaya sunulan paranın alış gücünü arttıracığı ve çoğalan talebin nasıl karşıla-

nacağıнын aynı politika içinde düşünüldüğünü söylemek çok güçtür. Tutarlı, birbiriyle tezatlı iktisadi konulardaki hükümet kararnameleleri iş hayatının temeli olan güven duygusunu sarsmıştır. Mevcut rakamlara göre tarım mahsulleri üretiminde artış hızı yönünden büyüme beklenebilir. Ancak, hükümetin iktisat politikası anlayışından hassasiyetle müteessir olan sanayi sektörünün üreteceği mallarda gerileme olacağı ortaya çıkmaktadır.

1974 yılının ilk yarısında Merkez Bankası'nın tutumu para arzının sınırlandırılması olmuştur. Bu politika sonucunda bankaların kredi verme imkânları azalmıştır. Ülkemizde kamu ve özel sektör teşebbüslerinin, işletme kredisi yönünden dahi sermaye yetersizliği içerisinde. Ülkemizde kredileri kısan bu politika büyük ölçüde üretim düşmesine sebep olmuştur.

Tarım ürünlerinde tatbik edilen yüksek taban politikası, işçi memur ücretlerindeki zamlar, yurt dışından gelen işçi dövizlerimizin geliştirdiği talep hacmi karşısında üretim artışı sağlayacak tutarlı bir politika tatbik olunamamıştır. Hükümet mes'eleyi yalnızca para ve kredi tedbirlerinden ibaret olarak ele almıştır. Ekonominin bütünü üretime geçirilmemiştir. Artan talep hacmi karşısında mal arzının gelişmemesi bugünkü fiat yükselişlerinin temel sebebi olmuştur.

Ayrıca, iktisat politikası tesbit olunurken 1974 yılının ilk yarısında gelişen dünya şartlarını gözönüne

almak zaruri idi. Çünkü bu dönemde ham madde, ara malı ve yatırım malları fiyatlarında büyük artışlar olmuştur. Müteşebbislerin aynı miktarda üretim ve yatırımı gerçekleştirmek için daha büyük kredi kaynakları bulma zorunda kalmış olmaları değerlendirilememiştir. Türkiye'de hemen her dönemde kredi mes'alesinin üretimi tesiri altında tutan temel faktör olduğunu değerlendirmekte iktisadî yapımız yönünden zaruret vardır. Bu zarureti isabetle teşhis edemeyen hükümet fiyat yükselişlerini tutarlı ve dengeli bir iktisat politikasıyla kumanda altına alamamıştır. Enflasyon hızlanmıştır. Yatırımlar yavaşlamış geçen yıl hızla gelişen hisse senetleri satışlarında da yavaşlama görülmeye başlamıştır. İktisadî hayatın bütününde durgunluk başlarken fiyatlar devamlı yükselmiştir.

SANAYİDE DURAKLAMA VARDIR

1973 yılında toplam imalât sanayiî büyüme hızı % 14,6 oranında gerçekleşmiştir. 1974 yılında ise mevcut rakamların ışığında kamu ve özel kesim sanayiindeki duraklama sonucu % 8,3'e düşeceğini ifade etmek mümkündür. 1973 yılında özel sektörde sanayi büyüme hızı % 19 olarak gerçekleşmiştir. Bunun % 8,9'a düşmüş olması 1974 yılı için sanayideki duraklamanın ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır.

1974 yılının ilk yarısında kamu kesimi sınaî mal üretiminde miktar olarak duraklama müşahade edilmektedir. Özel sektörde ise sabit fiyatlarla sınaî mal üretim değerlerinde geçen

yıllık artış oranına göre gerileme olduğu görülmektedir.

YATIRIMLAR YAVAŞLAMİŞTİR

Orta vadeli kredilerin kesilmesi ekonomi için büyük bir darbe olmuştur. Sanayici orta vadeli krediden mahrum olmanın yanında dış kredi kaynaklarından da mahrum kalmıştır. Teşebbüslerin kredi darlığı çekmesi yatırımları geciktirmiştir. Yatırım maliyetleri de yükselmiştir. Ayrıca, bu geciken yatırımlar neticesinde imâl edilecek maddeler ihraç malı niteliğinde ise memleketimiz döviz kaybına da uğramaktadır. Eğer imâl edilecek madde ithal ikamesi sağlıyacak ise yine sebepsiz yere döviz israfına yol açılmış olmaktadır. Yatırımların yavaşlamış olması ifade ettiğimiz hususlara ilâveten istihdam meselemizi de aşılması güç bir dar boğaza itmiştir.

Kamu kesimi yatırım harcamaları 1973 yılından yavaştır. Geçen yıl kamu kesimi yatırım harcamalarında gerçekleşme % 74,0, fizikî gerçekleşme ise % 72,4 oranında olmuştur. 1974 yılında kamu yatırımları için tesbit olunmuş hedeflere göre çok düşük bir gerçekleşme görülmektedir.

Türk ekonomisinde geniş istihdam imkânı sağlayan ve diğer sektörlerle sıkı bir işbirliği içerisinde bulunan inşaat sektöründe büyük duraklamalar olmuştur. 1974 yılının ilk yarısında verilen inşaat ruhsatlarını ele aldığımız zaman sayı ve kapasite olarak bu sektörde çok büyük durgunluk olduğu görülmektedir.

DIŞ TİCARET AÇIK VERİYOR

1974 yılının ilk yarısında dış ticaret rakamlarında büyüme tesbit olunmuştur. Ancak ihracat ve ithalât rakkamlarının sabit fiatlara dönüştürülmesi halinde ortaya çıkan sonuç düşündürücü olmaktadır. Yılın ilk yarısında miktar olarak ihracat geçen yıla kıyas edildiğinde gerileme tesbit olunmuştur. Diğer taraftan ithalâtın büyüme hızı da düşüktür.

Ekonomiyi bütünüyle ele alan yakın ve uzak hedefleri belli bir politika tesbit olunmadığı için ölçsüz ve dengesiz olarak uygulanan taban fiat politikası sebebiyle ihraç mallarımızla sıkıntılı bir durum hasıl olmuştur. Ancak ihracat ve ithalât göre ihraç mallarımızın mukayeseli fiyatları avantajlı idi. 1974 yılında ise durum tersine dönmüştür. Zamlı taban fiat politikası sonucu fiyatları Türkiye fiyatlarının altına düşmüştür.

Hükümet taban fiyatını yüksek tuttuğu veya piyasa şartlarının yükselttiği mallarda imalât ve satış sırasında fiyatı sabit tutacak tedbirler almıştır. Bu tutumla fiat yükselişleri hizmet sektörüne, ticaret kesimine katlanması mecburi feragat olarak yıkılmıştır. Ayçiçeği taban fiat politikasındaki isabetsiz tutum margerin darlığının sebebidir. Süt için tesbit olunan fiat, sütten mamûl malların fiat yükselişinin kıtlığının sebebidir. Örnekleri çoğaltmak mümkündür.

BÜROKRATLAR HUZORSUZDUR

Hükümet devamlı şekilde tayin faaliyetine devam etmiştir. Bu hizmet eksiksiz yürütülmüştür. Devlet

çarkı kendiliğinden işler halde değildir. Yetmiş, feragatlı elemanların gayretiyle onların çevresi çalışmaktadır. Devlet teşkilâtının reformu henüz başarılammıştır. Bu acı duruma rağmen iktidar kadroları perişan etmiştir. Siyasî karar otoritelerine yol gösteren Devlet Plânlama Teşkilâtı tipik kırtasiyecî bir kuruluş haline getirilmiştir. Halbuki hükümet iktisat politikasını güçlü bir Devlet Plânlama Teşkilâtına ve onun uzmanlarına dayasaydı netice çok başka türlü olurdu.

BUHRAN, EKONOMİ VE KIBRIS

Bugün Türkiye her günden daha uyanık olmak zorundadır. Kıbrıs'ta kazanılan askerî başarıya ekonomik tabanı sağlamak zorundayız. Geçen dönemde istifa eden hükümet Türkiye'de uygulayamadığı ekonomik modeli Kıbrıs'ta uygulamak istemiştir. Tedbirler dağınıktır. Anavatanın Kıbrıs'la ilgili kuruluşları arasında işbirliği, haberleşme yoktur. Kıbrıs'ın anavatan ekonomisine getireceği problemleri iyi tesbit etmek zorundayız. «Uzun vadeli kalkınma Hedefleri ve Stratejisi»ni Kıbrıs faktörüyle yeneden ele almak elzemdir.

Hükümet niçin istifa etti? Yeni hükümet nasıl kurulacak? Bu sorularla zaman kaybedecek devirde değiliz. Mes'uliyeti yüklenecek kadrolar iktisadî durumumuzu iyi değerlendirmek zorundadır. Kıbrıs millî davamızdır. Dünya ve Akdeniz şartları iyi değerlendirilmelidir. Millet siyasilerimizin kendilerini aşmalarını ve buhranı çözüme kavuşturmalarını bekliyor. ●

Hükûmet Buhranı ve İktisadî Durum

İktisat doktoru yazarımız, iç ve dış siyasetteki gelişmelerin ışığında Türkiye'nin iktisadi durumunu ele alıyor. İnceleme neticesinde CHP ve Ecevit'in siyasi hareketlerinin milli menfaatler açısından bakıldığı zaman anlamsız ve hatta zararlı, parti menfaatleri açısından ise gayet faydalı ve tutarlı olduğu sonucunu vermektedir.

●
Dr. MUSTAFA E. ERKAL
●

Kıbrıs zaferiyle birlikte dış politika olaylarının ağırlık kazandığı ve askeri zaferi takip eden günlerin bir müddet de olsa iç politika olaylarını ikinci plâna ittiği bir gerçektir. Askerî zaferle birlikte yeni bir statü kazanan Kıbrıs'ın yeni statüsünün tescili için yapılan gayretlerin, diplomatik yönden pek başarılı olduğu ve müsbet bir neticeye vardığı söylenebilir. İngiliz üssüne sığınmak zorunda kalan Türklere uygulanan esir muamelesi insan haklarını ve millet-

lerarası hukuka rağmen devam edip gitmektedir. Bu arada, Büyük Britanya masalı ile övünen ülkenin askerleri Türkleri rüşvet karşılığı serbest bıraktıkları haberleri gazetelerde yer almaktadır. Rum bölgesinde bulunan Türklerin can ve mal güvenlikleri kalmadığı gibi, feci durumları devam etmektedir. Kurtarılmış topraklarımızda evlerini gereksiz endişelerle terk edip Rum bölgelerine sığınan Rumların - Magosa'da olduğu gibi - Rum yönetimi tarafından

eski yerlerine dönmelerine mecbur edilmeleri önemli bir gelişmedir. Diğer taraftan Türk - Amerikan münasebetleri bakımından önem taşıyan Amerikan askerî yardımının kesilmesi meselesi de ortaya çıkmıştır. Amerikan Senatosu, Amerikan askeri yardımının kesilmesini Başkan Ford'un muhtemel vetosuna rağmen kabul etmiştir. Rum yönetiminin ve Yunanistan'ın Türk askerini Kıbrıs'dan çıkarabilmek için sürdürdüğü diplomatik taarruz bütün şiddetiyle devam etmektedir. Kıbrıs meselesi Yunanistan'ın gayretiyle BM gündemine alınmıştır. Dış politikada meydana gelen bu gibi gelişmeler herkes tarafından bilinmektedir. Bilinmeyen veya anlaşılamayan bir husus varsa o da, Türkiye'de sun'î olarak yaratılmak istenen seçim ortamının ve bol bol uçurulan barış güvercinlerinin Kıbrıs meselesinin çözümüne yapacağı katkıdır. Acaba «hemen seçim» Türkiye'de bazı çevrelerin dışarda daha sempatik görünmek veya yine bir aferin alabilmek için başvurulacak bir vasıta mıdır, yoksa gerekçe midir? Kıbrıs meselesinin en alevli günlerinde bir hiç uğruna Türkiye'yi hükûmetsiz bırakmak, Yunanistan'a ve bazı batılı ülkelere Kıbrıs ile ilgili olarak verilmiş bir taviz değil midir? Koalisyonun çökmesini dört gözle bekleyen Yunanistan ve bazı Batılı ülkelerin basınınca bu konuda çıkmış olan yazılar ve yorumlar çoktur. Nedense bu yabancı basında koalisyonun çöküşü bir müjde gibi karşılanmıştır. Bu açıdan bakıldığında MSP lideri-

nin «Kıbrıs işi Ecevit'e bırakılmaz» sözü çok anlamlıdır. Bilhassa Fransız Le Monde ve İngiliz Guardian gazetelerinde yer alan «Ecevit MSP yükünü omuzundan attı» şeklindeki yorum ve temenniler acaba bir CHP azınlık hükûmetinin Kıbrıs konusunda daha tavizkâr olacağı ümidini mi taşıyor? Yoksa, Kıbrıs meselesi, Avrupa Sosyal Demokrat çemberi içinde, tonu biraz fazla kaçmış bir barışçı felsefe içinde çözümünden fayda mı umuluyor?.

Kıbrıs'da, Rum bölgesinde feci şartlar altında yaşayan Kıbrıs Türkünün karşı karşıya bulunduğu şartların ağırlığı tahammül edilemez bir hâldedir. Bu durumda barış güvercinlerinin, oy ve şöhret yağmacılığının, Kıbrıs meselesine faydalı veya ekonomik kalkınmamıza etkili olacağı mı ümit ediliyor? Türkiye'nin çözüm bekleyen sosyal ve ekonomi iç meseleleri yüzüstü dururken hatta 1973 rakamlarına göre daha da kötüye gidiş söz konusu iken, «süper erken seçim» parti menfaatleri dışında, millî menfaatler açısından fazla anlamlı değildir. İngiltere'nin bir sene içinde ikinci defa seçime gidecek olması veya Yunanistan'ın bu ara seçim düşünmüş olması - kaldı ki, Yunanistan ile Türkiye arasında seçim konusunda mukayese edilmeyecek farklar vardır - acaba yeterli ve inandırıcı bir gerekçe midir? İçinde bulunduğu şartlar icabı, Yunanistan'ın kaybolan itibarını tekrar kazanmak için seçime gitmesi en uygun bir yoldur.

Diğer taraftan, Kıbrıs meselesinin dış politikada sürüncemede bırakıldığı bir gelişme içinde, ülkemizde dikkatlerin tekrar iç politikaya ve çekilmez hale gelen ekonomik şartlara ve enflasyona çevrilmesi ile birlikte ortaya çıkan hükûmetin istifası bir rastlantı değildir. Ekonominin, yanlış ve nazari bazı gerekçelerin tesiriyle çıkmaza sokulduğu bir ortamda iç politikanın önem kazanması tabiidir. Fazla yıpranmamak için başvurulan istifa ve hükûmetteki anlaşmazlık, geçenlerde TV de basın mensupları arasında yapılan açık oturumda bir konuşmacının da belirttiği gibi, Eğitim Bakanı ile ilgili gensoruda ortaya çıkmış olsaydı, herhalde bugün Türkiye bir hükûmet bhranı ile karşılaşmazdı. Bugün Kıbrıs'dan gelen haberler fazla iç açıcı değildir. Türkiye'de yaratılan hükûmet bhranı düşmana ümit ve gayret vermiştir. Rumlar Türkiye'deki bhranı fırsat bilerek ateş-kes ihlallerini arttırmışlardır. Bir hatta iki seçim dönemi mutlu ve kutlu bir koalisyon hayal edenler ve muhalefetin bile muhalefet yapamayacağını söyleyenler emaneti çok çabuk bırakıp gitmişlerdir.

İçinde bulunduğumuz iç politika ortamını bir tarafa itip veya gözden uzak tutup bazı istatistikî verilere dayanarak ekonomik meselelere eğilmek yetersiz bir değerlendirmeye olabilir. Buraya kadar kısmen ele almaya çalıştığımız dış ve iç politika meseleleri göz önünde tutulmadan karşı karşıya bulunduğumuz ekonomik meseleler, alt ve orta gelir

gruplarını ezen hayat pahalılığı, üretim düşüklüğü gibi konular yeterince ele alınmış sayılmaz. Bilindiği gibi, ekonomik kalkınma ile ilgili politik teklifler siyasi otoritenin elinde şekil almaktadır. Siyasi ortamı göz önünde bulundurmalıyız derken bu hususu kastediyoruz.

ALT VE ORTA GELİR GRUPLARI

1974 yılında hayat pahalılığı ve ekonomideki enflasyonist baskı sonucu alt ve orta gelir gruplarının satın alma gücü düşmüştür. Her ne kadar alt ve orta gelir grupları içinde çoğunluğu teşkil eden memur, işçi ve köylü sosyal gruplarının satın alma gücü arttırılmak istenerek daha iyi bir hayat seviyesine ulaşabilmeleri için çeşitli kaynak transferi sağlanmışsa da, artan tüketim meylî karşısında üretimde artış kaydedilememiştir. Tarım ürünleri fiyat destekleme uygulaması, Devlet memurlarında katsayı artışı, kamu iktisadi teşebbüsleri toplu sözleşmeler farkı ve emekli maaş farkları gibi kalemlerde yaratılan kaynak akımı üretimde aynı nisbette artış kaydedilmemesi karşısında, mal ve hizmetler arzı sınırlı kalmıştır. Üretilen mal ve hizmetler iç talebe cevap veremeyince fiyatlar devamlı artış göstermiştir. Elleri daha fazla para geçen yukarıda belirttiğimiz memur, işçi ve köylü gibi sosyal gruplar, satın alabilecekleri mal ve hizmetlerin aynı seviyede kalması sonunda, satın alma güçlerinde gerçek bir artış olmamıştır. Böylece bu sosyal grupların eline geçen fazla gelir

enflasyonu hızlandıran bir tesir yaratmıştır. Daha doğrusu ters bir netice vermiştir ve aynı mallara daha fazla bir ödeme yapma zorunda kalmışlardır. Bu bakımdan kısa dönemde üretim artışı sağlayacak tedbirler almak gerekmektedir.

NÜFUS ARTIŞI VE TALEP

Bugün Türkiye'de sözü edilen talep patlaması veya iç talebin hızla artışı Türkiye'nin hızlı nüfus artışına bağlayanlar ve nüfus planlaması tavsiye edenler yanılmaktadırlar. Bu çevreler neredeyse Türkiye'yi en çok nüfusu artan ülke olarak hayâl etmektedirler. Oysa ki, talep patlamasını doğuran ana sebeplerden birisi ve en önemlisi nüfusun nitelik ve yer değiştirmesidir. Köylü nüfusun şehirli nüfus haline dönüşmesi veya ekonomik gelişme sebebiyle hayat seviyesi belirli bir düzeye yükselen fertlerin tarım kesiminde bulunmasına rağmen, şehirli nüfusun tüketim özelliklerini göstermesidir. Şehir nüfusunun artmasının yanısıra, alt ve orta gelir gruplarının ellere daha fazla para geçmiş olmaları bunun sebebidir.

TARIM VE SANAYİİ

1974 yılının ilk yarısında geçen yılın aynı dönemine oranla, iklim şartlarındaki iyi gidişten dolayı ziraî üretimin artış hızında büyüme olmuştur. Bunun yanısıra, sınaî üretimin artış hızında ise dikkati çeken bir düşme vardır.

Nitekim, Devlet İstatistik Enstitüsünce yapılan değerlendirmeye göre,

re, sanayi ve tarım kesimlerinde tahmin edilen büyüme oranları şöyledir:

	Tarım	Sanayi	Toplam İmalat Sanayi
1973	— 10.3	13.1	14.6
1974	9.6	9.5	8.3

Yukarıda da görüldüğü gibi, tarımdaki büyüme oranının yüksek olması bu hava şartlarının iyi gitmesi ile üretimin artışıdır. Sanayi kesiminde üretim artış hızındaki duraklama istihdam imkânlarındaki gerileme ve bilhassa ekonomimizde çok yönlü tesirler yaratan inşaat sektöründeki gerileme dikkat çekicidir. 1973'de % 10 civarında seyreden inşaat sektörü büyüme hızının 1974 yılında % 5,4'e düşeceği tahmin edilmektedir. Demir stoklarının çoğaldığı haberleri gazetelerde yer alıyor. İnşaat ruhsatlarındaki gerileme de 1974 yılında kendini hissettirmiştir. Gerek kamu, gerek özel sektör yatırımlarında bir düşüş, maliyet artışı ve projelerin tamamlanma sürelerinde gecikme vardır. Diğer taraftan ithalatın ana mal grupları itibarıyla dağılımında ithalattan gelen yatırım mallarında ve ara mallarındaki azalmaya karşılık tüketim malları ithalinde hissedilir bir artış vardır. Yatırım malı ve hammadde ithaline öncelik verilerek sanayide kapasite artışı sağlanmalı ve üretim aksatılmamalıdır. Ekonomik durumla ilgili görüşleri bir makaleye sığdırabilmek mümkün değildir. Bu bakımdan, biz burada kısaca bazı aktüel konulara temas etmeye çalıştık. ●

Millî Siyaset Atatürk ve Kıbrıs

Kıbrıs dâvâsı, aylardır dış siyaseti, Türkiye'de üzerinde en çok durulan konu haline getirdi. Her meselede olduğu gibi bunda da hemen her fikir, her teklif Atatürk adına, «Atatürkçülük» adına ileri sürülüyor. Prof. Dr. Hikmet Tanyu, açık ve resmi beyanlarının yansırı özel toplantılarda yaptığı konuşmaları da ele alarak Atatürk'ün dış siyaset anlayışını inceliyor ve «Kıbrıs konusunda tutumu ne olurdu?» sorusunu cevaplandırmaya çalışıyor.

Prof. Dr. Hikmet TANYU

Atatürk, millî kültürümüzü çağdaş medeniyet seviyesine çıkaracağını söylerken, millî bir bilinç ve ülküyü belirtiyordu. Dış politikasında sabır, olayları önceden sezinen bir ileri görüş, tedbir ve millî hedeflere adım adım ulaşmak gayreti vardı. Büyük Türkiye'yi gerçekleştirmek arzusundaydı. Tam bir tarih şuuruna sahip olarak, şartları ve imkânları ve karşı güçleri ölçmesini biliyor, zaman ve fırsatları en yararlı şekilde değerlendiriyordu. Zorla, silâhtan, askerden, savunmadan mahrum bırakılan Türk Boğazlarını, Montrö Andlaşmasıyla, yeniden Türk askerine kavuşturuyordu. Türkiye o günlerde bu heyecanı yaşamıştı. O sıralarda liselerde öğrenciler her yaz millî kıyafetle en az 15 gün kamp yaparlardı. Çanakkale'ye tekrar askerî birliklerin girişi, Türkiye'de bir bayram sevinci yaratmış ve geçit törenleri düzenlenmişti. Lise öğrencisi olarak bu törenlere katılmış, şehir içinde gösteri yürüyüşleri yapmıştık.

Millî ruh ve millî şuuru daima canlı ve sağlam tutmak ve önce Türkiye'nin güvenliğini sağlamak onun ilk hedefi olmuştu. Türk gençliğini, kendine güvenen, milletine inanan, vatan sevgisiyle dolu bir güç olarak yöceltiyordu :

«Herşeye rağmen muhakkak bir nura doğru yürümekteyiz. Ben de bu imanı yaşatan kuvvet, yalnız aziz memleket ve milletim hakkındaki pâyansız muhabbetim değil, bu günün karanlıkları, ahlâksızlıkları, şarlatanlıkları içinde sırf vatan ve hakikat aşkıyla ziya serpmeye ve aramağa çalışan bir gençlik gördüğümündür» diyordu. Daha sonraları şöyle demişti : «Ey yüksek yeni nesil! İstikbal sizsiniz. Cumhuriyeti biz tesis ettik. Onu ilâ ve idâme edecek sizsiniz.» Savaş hakkında da konuşmuştu :

«Harp zaruri ve hayatî olmalı. Hakiki kanaatim şudur : Milleti harbe götürünce vicdanımızda azab duyma malıyız. Öldüreceğiz diyenlere karşı 'ö l m e y e c e ğ i z' diye harbe girebiliriz» dediğine göre, Kıbrıs'a Türk

ordusunun hareketi gene bu anlayış içindeydi : «**Türk vatanperverliğinin birinci fârikası vatan müdafaası karşısında her işi bırakarak silâh altına koşturaktır**» İşte bu duyuş ve görüş içinde dış siyasette haklarımıza saygı istiyoruz ve barışçı bir dünya nizamını özlerken sözlerini şöyle tamamlıyordu : «**Ancak hakkımızı, hayatımızı, memleketimizi, namusumuzu müdafa ediyoruz ve edeceğiz**» diyordu.

1935 yılında, Rus İhtilâli'nin yıldönümünden birkaç gün önce uzun bir konuşma yapan Stalin, gizli niyetini açığa vuracak bir taşkınlık göstermiş, Türkiye, İran ve yakın ve Uzak Doğu memleketlerini «**Rus bölgesi**» diye adlandırmıştı. Moskova'daki Türk Büyük Elçisinin durumu derhal Atatürk'e bildirmesi üzerine, Ankara'da Sovyet Rusya Büyük Elçisi Karahan'a : «**Moskova'daki o herife, Kalinin midir, Stalin midir, ne Allahın belâsı ise, o herife söyleyin, biz Türkler asırlarca Rusya'nın göbeğinde rakı içmiş milletiz. Ge-**

rekirse gene de içmesini biliriz.» (1) demiş, bir millî fırtına halinde kükremiş ve bütün diplomatik sırayı bir yana iterek **«Rusya için, Kalinin ve Stalin için en ağır kelimelerle konuşmağa devam»** etmişti. Sonra kadehini kaldırarak şöyle demişti : **«Bu kadehimi, Türk milletinin hayrına ve hiçbir zaman «Rus bölgesi» derekesine düşmeyecek olan istiklâlinin şerefine içiyorum.»** Esasen yakın arkadaşlarıyla yaptığı özel toplantılarda, Stalin'i **«Haydut»** kelimesiyle belirten Atatürk 1935 yılında, nüfusu ve silâh gücüyle önemsenen bir devletin, Türkiye hakkındaki sözüne katlanmayan ve millî şuurla fırtınalaşan Atatürk, yendiği ve kovaladığı Yunan'ın - Rum'un, Türkleri katletmesine, baskı altında ezmesine, ona türlü hakaretler yağdırmasına hiç göz yumar mıydı? Yaşasaydı daha 1963 veya 1964 yıllarında Kıbrıs faciası sırasında düşmanı perişan etme ve oraya hak ve hürriyeti götürme kararını alamaz mıydı? **«Bir harstan (millî kültürden) olan insanlardan mürekkep cemiyete «millet» dersek milletten en kısa târifini yapmış oluruz»** dediğine göre, aynı millî kültürdeki bütün dışta kalmış, tutsak Türkleri de aynı millet içine almış olmuyor mu?

Dış Türkler konusunda ölçülü hareket etmek, onu **«Önce şuurlu bir ülkü meselesi»** olarak görmek ve bu şuurlu ülküyü **«müsbet ilme, ilmi u-**

sullere dayandırılmış bir hedef ve gaye» şeklinde tanıtmak istiyor ve olumlu yöntemlerle bilhassa propogandaya önem vermek gerekeceğini öne sürüyor ve bu **«Hareketlerin imkân sınırları ve sıraları mutlaka hesaba katılmalıdır»** diyordu.

Millî siyasetin ulaşması gereken hedefler nelerdi, nereleriydi? Atatürk sır tutmasını, sabretmesini bilen bir devlet başkanıydı. **«Atatürk'e göre siyaset kavramları arasında ön plânda gelen değer, hak'tır. Hak, kişiler için olduğu gibi milletler için de temelli bir varlık garantisidir. Kişiler arasındaki münasebetler hakka dayanmadığı vakit, barbarlık ortalığı kasıp kavurur, devletler arasında ortak bir hak kavramı kabul edilmediği vakit'te de siyasette anarşi sürer.»** (2)

Kıbrıs dâvâsında, Londra ve Zürih anlaşmalarını çiğneyen Yunan - Rum, anlaşmayı ve hakları bir tarafa atmışlardı. Türkler'in haklarını bir dereceye kadar güven altına almak isteyen anlaşmayı, en haksız ve vahşî, öldürücü darbelerle inkâr etmişlerdi. O zamanlar Atatürk olsaydı hiç onlara bu fırsat ve cesareti verir miydi? Hak ve kuvvet arasındaki ilişkiyi şu sözlerle belirten Atatürk, hiç bu duruma katlanabilir miydi? :

«Herhalde âlemde bir hak vardır ve hak kuvvetin fevkindedir (üstündür). Şu kadar ki milletten hakları-

(1) İsmet Kür, Anlılarıyla Atatürk, Kür Yay., (Gerekirse Gene de Rakımızı Rusya'nın Göbeğinde İçeriz) Sf. 45 - 47)

(2) Âfet İnan - E.Z. Karal, Atatürk Hakkındaki Konferanslar, Dil ve Tarih - Coğrafya Fak. Yay. Ankara 1946, (Atatürk'ün Siyaset Üzerinde Düşünceleri) Sf. 37.

nı müdrük olup müdafaa ve muhafaza-
zası emrinde her türlü fedakârlığa
müheyyâ olduğuna dair bir kanaat
vermek lâzımdır.» «Siyaseti hariciye
mizde herhangi bir devletin hukuku-
na tecavüz yoktur. Ancak hakkımızı,
namusumuzu müdafaa ediyoruz ve
edeceğiz.» «Ancak benim milletimi
esir etmek isteyen bir milletin bu
arzusundan sarfınazar edinceye ka-
dar biaman düşmanım.»

Bir vakitler, Sovyet Rusya'nın
kanlı, zâlim işgalinden önce, Azer-
baycan'ın istiklâli dolayısıyla, Anka-
ra'da Cebeci'de hazırlanan büyük
bir binaya, Atatürk başta olarak
Büyük Millet Meclisindeki bütün mil-
letvekilleri katılmış ve böylece elli
bin kişilik bir halk toplanmıştı.
Dualar, tekbirler, sevinç sedaları ve
sevinç gözyaşları arasında, Atatürk
kendi eliyle, sefaret binasına Türk
Azerbaycan'ın bayrağını çekmişti.
(3)

«Atatürk, Büyük Millet Meclisi'nde
24 Nisan 1920 de yaptığı konuşma-
da, Musul, Süleymaniye ve Kerkük
bölgelerini, milli sınırlar içine aldığı
gibi, Lozan konferansı sırasında
30 Ocak 1923 te İzmir'de gazeteci-
lerle yaptığı konuşmada, «Musul vilâ
yeti, Türkiye devletinin hududu milli-
si dahilindedir. Buralarını anavatan-
dan koparıp şuna buna hediye et-

mek hakkı kimseye ait olamaz.» de-
miştir. Türkiye'nin bütün çabalarına
rağmen, Lozan andlaşmasında Mu-
sul meselesi, Türk - İngiliz müzake-
relerine bırakılmış ve bu da bir so-
nuç vermeyip Milletler Cemiyeti'ne
havâle edilmiş ve sonunda Musul
bölgesi İngiltere'nin elinde kalmış-
tır.» (4)

1961 yılında yayınladığım, Ata-
türk ve Türk Milliyetçiliği, kitabın-
dan (Atatürk Turancı mıydı?) başlıklı
bölümden iki olayı, iki fıkrayı ilgisi
dolayısıyla buraya nakledeceğiz :
«İlk Hedef: Neşeli bir toplantının
hayli ilerlemiş bir saatinde bir va-
tandaş: — Abe Paşam, diye söze
başladı; ne vakittir hep merak ede-
riz. Millî Mücadelenin sonuna doğ-
ru: «Ordular ilk hedefiniz Akdeniz-
dir, ileri!..» emrini vermişsiniz. Ara-
dan bunca zaman geçti. Ordulara
son, yahut ikinci hedefi gösterme-
diniz. Akdeniz ilk hedef olduğuna
göre ikinci hedef neresidir?

Atatürk, kendisine teklifsizce «Abe
Paşam» deyişinden bile Rumelili ol-
duğu anlaşılan bu vatandaşa dik-
katle ve yumuşak bir tebessümle bak-
tıktan sonra, masadan alarak kade-
hini kaldırdı :

— Abe hemşerim, diye cevap ver-
di; hele şimdilik ilk hedefin şerefine
içelim!..

(3) Fahrettin Erdoğan (I. Dönem Kars M.V.) Türk Elllerinde Hatıralarım. 1954, Sf. 282.

(4) Prof. Dr. Fahir H. Armaoğlu, Atatürk'ün Dış Politikası, Cum. 12 Kasım 1964, Sf. 4.

(5) Dr. Hikmet Tanyu, Atatürk ve Türk Milliyetçiliği, Orkun Yay. Ankara 1961, Sf. 83. Niyazi Ahmet Banoğlu'nun 1954'te yayınlanan kitabından.

«Not : Hatırlatalım ki, bu konuşma yapıldığı zaman Hatay henüz Anavatan'a kavuşmamıştı!» (5) (Kırk asırlık Türk Yurdu... 1923 senesi Martın onbeşinci Pazar günüydü. Atatürk Adana istasyonunda trenden inmiş; sağı solu dolduran halkın coşkun alkışları; «Yaşa, varol!» sesleri arasında yaya olarak şehre gidiyordu.

Yarı yolda karalar giyinmiş olan bir kadın kalabalığı göze çarptı sonra onların arasından ikişer levha taşıyan dört genç kız çıktı; Atatürk'ün önünde durdular. Arkalarından bir kız daha görüldü ve önüne geçti. Hıçkırıklar, inilteler ve yalvarışlarla dolu bir nutuk söylemeğe başladı. Bu genç kızın şahsında henüz esir bulunan İskenderun'la Antakya'nın Türk halkı olan bütün halkı: «Bizi de kurtar!» diye yalvarıyordu.

Herkesin gözleri yaşarmıştı; hıçkırıklarını tutamayanlar vardı.

Atatürk'ün de gözleri nemliydi ve başı eğilmiş gibiydi. Genç kızın nutku bitince alını yükseldi mavi gözlerinde ve pembe yüzünde bir çelik parıltısı görüldü. Her kelimesi üzerinde kuvvetle durarak :

— Kırk asırlık Türk yurdu yabancı elinde kalamaz! Dedi.

On altı yıl sonra Hatay dâvâsının en heyecanlı günlerinde hasta ve bitkin olmasına, mutlak istirahat tavsiyesine rağmen, Hatay'a yakın olmak için tekrar Adana'ya gitti. Dört saat ayakta durmak ve çalışmak gi-

bi olğanüstü metanet gösterdi. Hatay kurtuldu, fakat Atatürk'ü kaybettik.

İsmail Habib bu bahsi şöyle bitirir :

«Hatay, Hatay! Seni kurtaran, aynı zamanda senin şehidin oldu.» (6)

Kanlı ve yıpratıcı savaşlardan çıkmış Türkiye'ye önce nefes aldirmek, nüfusunu çoğaltmak, ilim ve teknik gücünü arttırmak, iktisadî hayatını güçlendirmek ve tarih şuuru başta olarak millî kültürünü yükseltmek isteyen Atatürk, elbette millî ülküye ve millî hedeflere ulaşma şuuru ve isteği içindeydi. Zamanında Türkiye'nin sabırlı, temkinli, dikkatli ve güçlü, itibarlı bir millî siyaseti vardı. Yakın günümüzde de yeniden bir millî siyaset ve millî hedefin haklı dâvâsı, kahraman Türk ordusunun komutan subay, assubay ve erlerinin süngüsüyle, kanat şimşeğiyle ve deniz kuvvetlerinin gürleyişiyle işaretilenmiştir : Türk Kıbrıs !

Atatürkçülük ve Atatürk'e sadakat böylece, haklarını çiğnetmemek, Türkler'i ezdirmemek, insan hak ve hürriyetini güvene almak ve Türk bayrağını zafer ve mutlulukla yüceltmekle olur, bunun yolu gerekince Allah Allah sedalarından geçer, Allahu Ekber yankısıyla göklere yükselir.

Türk'ün Kıbrıs dâvâsı bunu belgeleyen bir olay olarak, Türk tarihinin emsalsiz sayfaları içerisinde değerli ve şerefli yerini alacaktır. ●

(6) Dr. Hikmet Tanyu, Atatürk ve Türk Milliyetçiliği, Ankara 1961. İsmail H. Sevük'ten. Sf. 84.

DEĞER KARGAŞALIĞI

«Türk milleti, kendisini hem var eden, hem de ebediyete kadar ayakta tutacak olan bütün millî kıymetlerinden mahrum kalmak üzeredir. Birlik ve beraberliğin bütün teminatları birer birer yıkılmaktadır. İçimize sızan düşmanı tesirsiz kılmak için her konuda, hattâ çok basit teferruatta dahi özümüze, kendimize dönmek mecburiyetindeyiz.»

Doç. Dr. NECMETTİN HACİEMİNOĞLU

Bir kız lisesinde öğretmen olan eşim, talebelerine, ders ve okul hayatı dışında ne gibi güçlükleri olduğunu sormuş. Bir talebe çevre ve ailesi ile arasında çıkan anlaşmazlık konularını aşağı-yukarı şu şekilde dile getirmiş :

— Efendim, tavır ve hareketlerimiz ile giyim - kuşam, davranış, eğlenme ve meslek seçiminde neyin doğru neyin yanlış, neyin güzel neyin çirkin, neyin iyi neyin kötü olduğunu tam bilemiyoruz. Bunun gibi

diğer konularda da herkesçe kabul edilen bir ölçü yok... Meselâ benim ailemin ayıplayıp ahlâksızlık saydığı bir hareketi, bizim alt kattaki komşunun kızı her gün yapıyor; annesi - babası hiç seslenmiyor. Karşı dairede oturanlar ise, ne onun hareketlerini, ne de benimkini beğeniyor. O kadar ki, kendi ailem içinde de aynı farklı anlayış var. Babam çok mutaassıp, bize batı müziği bile dinletmek istemez. Ağabeyim onun karşısında asker gibi durmalıdır. Annem biraz daha makul. Amcam gayet açık fikirli, yengem ise müsamahalı ve serbest.. Orta okula giden kızları ile oturup karşılıklı bira içerler. Okulda da durum böyle. Kimya hocası sizin bize tavsiye ettiklerinizin aksini söylüyor. Bu yıl gelen edebiyat öğretmenini, geçen seneki hocamızın beğendiği ve okumamızı söylediği romanları yasak ediyor... Şaşırıp kalıyoruz. Kimi örnek alacağız, kime inanacağız? Tereddütlerimizi kimden soracağız? Cemiyet beni mi beğenecek yoksa her istediğini yapabilen kızını mı? Bilmiyor ve karar veremiyoruz.

Eşimin söylediğine göre, on altı yaşının baharında bir liseli kızcağının bu yakınmaları bütün sınıf tarafından benimsenmiş. Çocuklar hep bir ağızdan. «Arkadaşımız haklı efendim, biz de aynı şeylerden şikâyetçiyiz» diyerek onu desteklemişler.

İlk bakışta basit gibi görünen ve belki de çoğumuzun «her memlekette böyle farklı anlayışlar olur» deyip geçeceğimiz bu durum, aslında

cemiyetimizin en derin yarasıdır. Hatta Türk cemiyetini içinden bölüp parçalayabilecek müzmin bir hastalıktır. Onu, tesadüfen bir araya gelen farklı insan guruplarından teşekkül etmiş sun'î bir yığın seviyesine düşürür.

Bilindiği gibi bir millete mensup fertler yani «milletdaşlar» arasında onları birbirine bağlayan, yaklaştıran, ısındıran ve sevdiren bir takım bağlar vardır. Hiç değişmeyen **dil, soy, din, ülkü, ve töre** gibi unsurlar başta gelir. Bunlar olmadan «millet» teşekkül etmez. Ancak bir de çok defa ikinci plâna itilen ve önemi pek farkedilmeyen unsurlar mevcuttur. Millet gerçeğinin oluşmasını sağlayan bu esas unsurları bir vücudun iskeletine yahut büyük ana damarlara benzetebiliriz. O zaman bir de vücudun her noktasını kalbe bağlayan kılcal damarlarla beyine bağlayan sinirlere ihtiyaç vardır. İşte millet hayatında da bu vazifeyi fertler arasında müşterek olan değerler sistemi yapar.

Bu sistemi teşkil eden fazilet, kahramanlık, cömertlik, fedakârlık, vatanseverlik, iyilik, güzellik, doğruluk ve nezaket gibi ahlâki unsurlar, milleti meydana getiren fertleri **ruh, gönül, inanç ve duygu** yolu ile birleştirir. Böylece iyi ve kötü, güzel ve çirkin, doğru ve hatta konusundaki anlayışları birbirine uyan; kahramanlığı, cömertliği ve vatanseverliği beraber alkışlayan; korkaklık, cimrilik ve bencillik karşısında aynı şekilde öfkelenen insanlar kolayca

birleşirler. Nezaket ve kabalık anlayışları, terbiye ve zerafet, küstahlık ve şımarıklık ölçüleri aynı olan insanlar bir konu etrafında rahatça toplanabilirler. Hele sevdikleri ve nefret ettikleri kişilerle beğendikleri ve hoşlanmadıkları san'at eserleri de aynı ise, bu insanları, hiç bir dış tesir birbirinden ayıramaz. Hiç bir sun'î ve geçici müdahale birbirinden soğutamaz. Diğer meseleler bahis konusu olduğunda ortaya çıkması tabii kabul edilen görüş ayrılıkları, onları birbirine düşman hale getirmez. Uzlaşmayan, barışmayan ve bağışlamayan zıt kardeşler gibi olmazlar. Çünkü bu insanlar, ortada mevcut on unsurdan ikisi hakkında farklı fikirlere sahip olsalar bile diğer sekizi üzerinde aynı duyguyu paylaşmaktadırlar. Herkes itiraf eder ki insan daha çok hisleri ile hareket eden bir varlıktır. Davranışlarımızda duygu umumiyetle düşünceyi arkaya iter. Bu yüzden fikri konularda zevk ve duygu bakımından uyuyor iseler, rahatça arkadaş olabilirler. Yahut eski dostluklarını devam ettirirler. Aksine, zevkleri uyuşmayan ve değer ölçüleri tutmayan iki kişi, bazı meselelerde aynı fikri paylaşsalarda aralarında tam bir dostluk bağı kurulamaz. Onun için, değer ölçülerinin tesir sahası olan duygu unsuru ihmal edilmeyecek kadar mühimdir. Hele, bizim gibi hissi bir milletin hayatında bunun yeri çok daha büyüktür. Düşününüz. Biz hiç tanımadığımız bir insanın hemşehrimiz olduğunu öğrenince ona hemen ısırırız. Aynı caddelerde dolaşmış,

çeşmelerden su içmiş olmak bizi birbirimize yaklaştırır. Ya aynı okuldan mezun olanların durumu? Adına «ocaklılık ruhu» denilen ve hepimizi saran bu duygu da hiç bir mantıkî izahı bulunmayan bir bağlayıcı unsurdur. Meslektaşlık duygusu da öyledir. Hekimler, mühendisler, avukatlar, subaylar diğer guruplar karşısında hep birbirlerini korurlar. Sonra bu zümrelerinde her biri kendi içlerinde Ankara üniversitesi - İstanbul üniversitesi olarak yahut piyade - topçu sınıfı diyerek guruplaşırlar. Buna bir de son yılların yaygın hastalığı olan kulüpçülüğü ekler ve meydanları çınlatan Fenerbahçe - Galatasaray çekişmesinin şiddetini düşünürseniz, insanlarımızın ne derece hissi olduklarını anlarsınız.

İşte zevk, his, inanç ve mensubiyet birliğine bu kadar çok önem veren bir milletin fertleri olarak bu günkü halimize bakarsak, cemiyetimizin geçirdiği sarsıntıların sebebinin daha kolay anlarız. Liseli genç kızın çizdiği tablo çok hazin... Adeta bir alârm... Tehlikeye imdat çağırısı Düşününüz. Yıllardır uygulanan sakat bir siyaset nesilleri millî tarihinden soğuttu. Millî san'at, kültür ve töreden kopardı, Bunlar tahrip edilirken onlardan kalan boşluğu dolduracak yeni değerler konulmadı. Bu yetmezmiş gibi, nesillere ortak bir ülkü, bir görüş, bir zevk de aşılانmadı. Herkes başıboş, kendi haline terkedildi. Böylece Türk cemiyeti mütecanis bir bütün olmaktan çıkmağa başladı. Önce aydın ve bü-

rokratlar geniş millet gövdesinden koptular. Tarihlerine, kültürlerine ve millî değerlerine yabancılaştılar. Bir millet için en büyük felâket sayılan facia bu noktada kalmadı. Sonra aydınlar kendi aralarında bölündüler, Alman, İngiliz, Fransız, Amerikan, Rus ve latin - yunan hayranları türedi. Her gurubun zevki, alışkanlıkları ve değer ölçüleri farklılaştı. Tercihleri değişti. Tabii, bunlara bağlı olarak dünya görüşleri ile millet ve memleket için düşündükleri modeller de ayrı ayrı şekiller aldı. Tasavvur ettikleri yeni insan tipi birbirininkine hiç benzemedi. Onların zihniyet, zevk ve anlayışlarındaki bu kendinden kopuş bu yabane özentisi gittikçe müesseselere, nesillere ve nihayet şuursuz bir asrileşme hevesine kapılan zenginlerle büyük şehir sakinlerine geçti. Seçilmeden, düzensiz bir şekilde yapılan tercüme eserler, filimler, turizm akını ve dış seyahatler, moda halini alan bu özentiyi yer yer cemiyetin başka kesimlerine de bulaştırdı. Bu yüzden, millî bünyede, değer ölçüleri birbiriyile zıtlaşan içtimâî adacıklar teşekkül etti. Her adacık yan yana yaşamakta olan ayrı bir etnik yapı hüviyeti gösteriyordu. Bunların ahlâk görüşleri, namus, iffet, aile ve ayıp telâkkileri değişik şekiller aldı. Eğlenceleri, zevkleri ve görgü kaideleri diğer zümrelerin ki ile hiç uyuşmuyordu. Bugün geldiğimiz çizgi şudur :

Bir gurup, erkeklerin bile başı açık gezmesini doğru bulmazken, diğeri kadınların modaya uymak için dahi olsa, eşarp bağlamalarından rahat-

sız oluyor, bunu yobazlık ve inkılâb aleyhtarlığı sayıyor. Bir gurup, kızının amcası oğlu ile normal bir arkadaşlık kurmasına mani olurken, diğeri kızı ile arkadaşlık etsin diye evine bir İngiliz delikanlısını davet ediyor. Bir gurup, kadını hiç sinemaya göndermiyor. Diğeri kadınlar matinesine gitmesine mücadele ediyor. Öbürü ailecek sitriptiz seyretmeğe gidiyor. Karısını baş örtüsü ve kombinezonla denize sokanlar var bikini giymeğe mecbur edenler var. Ama resimli roman okuduğu için boşayanlar da görülüyor. Bazı babalar kızının nişanlısını mahalleden geçirmiyor, bazıları kızını gece yatısına gönderiyor. Çocuğum her şeyi öğrenmelidir diye orta okul çağındaki kızı diskoteğe götürülen de az değil, üniversiteye giderse ahlâkı bozulur diyen de... Bir kısım insanlar klâsik Türk musikisinin tek sesli olduğu için iptidâî ve insanlara uyumsuzluk veren meyhane havaları sa yıldığını, bu sebeple yasak edilmesi gerektiğini söylerken, bir başka zümre de her türlü yabancı müziği dinlemenin gâvurluk olduğunu ileri sürüyor. Televizyonda yirmi dört saat arajman çalınmasını arzu edenler, yalnız futbol maçlarının naklen verilmesini isteyenler ve bunlar yüzünden âleti kırmağa kalkışanlar aynı çatı altında yaşıyor. Bütün okulların kollej haline gelmesini temenni edenlerle, mevcut kolejlerin derhal kapatılmasını zaruri görenler; imam-hatip liselerini zararlı ve tehlikeli bulanlarla her kazaya bir iman-hatip okulu açılması gerektiğini savunan-

lar aynı mesleği beraber icra ediyorlar. Telif hakkı almayı ayıp saydıkları için makale yazmayanlarla, permi ve kitap ticareti yapan öğretim üyeleri bir üniversitede çalışıyorlar. Moda olduğu için çocuğunu bale okuluna gönderenler, bunu faydalı gördükleri için yapmak isteyenler ve Türk töresine aykırı düşer diye reddedenler yan yana oturuyorlar. Bütün ideali Amerikaya yerleşmek olan doktor ile hekim yüzü görmemiş bir yurt köşesine koşan doktor aynı fakülteden mezun oluyor. Rüşvet almayı ayıp, hırsızlık yapmayı çirkin vergi kaçırmayı ahlâksızlık sayanlarla, birinciyi hediye, ikinciyi becerikli üçüncüyü de işbilirlik olarak kabul edenler cemiyette aynı itibarı görüyor. Her şeyin doğrusu, iyisi ve güzeli batıdadır diyenler, batıyı toptan inkâr edenler ve hem batıda hem de bizde üstün değerler olduğuna inananlar büyük bir yekûn teşkil ediyor. Üstelik yukarıda sıraladığımız örnekler ne istisna kabul edilecek kadar az, ne de umumileştirilmeyecek kadar dar bir çevreye aittir. Aksine, yüksek nisbette ve sür'atle yayılma temayülündedir. Mevcut düzenin yönü de budur.

Bu birbirinden farklı ve değişik telakkilerin hangisi daha uygundur? Ahlâk, nezaket ve dürüstlük ölçülerinden kiminkini kabul etmek lâzımdır? Halis san'at başarılı edebiyat, güzel ve çağdaş musiki olarak neleri kabul edeceğiz? Bunları tayin etmek için kullanacağımız değişmez kıstaslar nelerdir?

İşte zamanımızın gençliği bu de-

ğer kargaşalığından şikâyetçidir. Tıpkı mefhum kargaşalığından şikâyet ettiğimiz gibi. Bu kargaşalığa mani olacak bir otoriyete ihtiyac var? Devlet, uygulayacağı eğitim, kültür ve san'at politikası ile bu vazifeyi yapabilir. Fakat şimdiye kadar yapmamıştır. Hatta üzerine düşen vazifeyi ihmâl etmekle kalmayıp, aksine kültür, san'at ve değerler sahasında görülen her türlü kargaşalığı ve soysuzlaşmayı bizzat hazırlamış, teşvik etmiştir. Plâstik imalatını ve aliminyum eşya yapımını kalite kontrolundan geçirmek için T ü r k Standartları Enstitüsünü kuran devlet, cemiyetimizin manevi hazinesini talan eden kapkaççı bezirganlar için hiç bir tedbir düşünmemiştir. Okullara böyle bir vazife vermemiştir. Neşriyatında böyle bir yol tutmamıştır. Resmi yayın ve san'at kuruluşlarını bu yöne çevirmemiştir.

Bu yüzdendir ki şu anda cemiyetimiz mânen parça parçadır. Partiler ve ideolojiler halinde olduğu gibi, ahlâk telakkileri, mânevî inançları ve değerler manzumesinin farklılığı bakımından da bölük bölüktür. Halbuki Türk cemiyeti son asırlarda bize musallat olan ihtilâl ve inkılâp kasırgaları ile sarsılmadan önce, ne maddeten, ne mânen bölünmesi mümkün olan bir bütündü. Ne mezhep ayrılıkları ne de diğer görüş farkları bünyede en ufak bir yara açabiliyordu. O devirlerde insanlarımızı birleştiren «asgari müşterek» noktalar bugünün «azamî müşterek»

inden daha sağlam ve güçlüydü. Çünkü dağdaki çobandan saraydaki padişaha, Çamlıbeldeki eşkiyadan payitahttaki zabtiye nazırına ve köyedeki muallimden dârulfünün eminine kadar herkesin dini inancı, ahlâk, fazilet ve namus telâkkisi, adalet duygusu, devlet fikri ve bütün değer ölçüleri, tabii, istikamet bakımından aynı idi. Cemiyetin çeşitli zümrelerinin bu konudaki tavırları arasında belki derece farkı var fakat mahiyet farkı yoktu. Milletin manevi yapısına ters düşenlerin nispeti, büyük gövdeye göre çok düşüktü. Ayrıca o zaman fertlerin millî ve şahsî idealleri de birbirinden farklı olamazdı.

Görülüyorki Türk milleti kendisini hem var eden, hem de ebediyete kadar ayakta tutacak olan bütün manevî ve millî kıymetlerinden mahrum kalmak üzeredir. Birlik ve beraberliğinin bütün teminatları birer birer yıkılmaktadır. Bu felâket düşmanlarımızın yürüttüğü sürekli bir haçlı saldırısının neticesidir. İmanımızdan başlayan bu saldırı dilimize, kültürümüze, tarih ve töremize kadar uzanmıştır. Şimdide günlük hayatımızın şahsî davranışlarına kadar sokulmuş bulunuyor. İçimize sızan bu düşmanı tesirsiz kılmak için, her konuda, hatta çok basit bir teferruatta dahi önümüze, kendimize dönmek mecburiyetindeyiz. Yüzde yüz millî, yüzde yüz yerli olmalıyız. O zaman iyi ile kötüyü, doğru ile yanlış ve güzel ile çirkini ayırmakta hiç bir güçlük çekmeyiz. ●

BİR “KÜRT,, MİLLİYETİNDEN

GİRİŞ

Töre'nin 38. sayısında ilk bölümünü yazdığımız bu yazı dizisinde, iç ve dış düşmanların iddia ettiklerinin aksine olarak, bir Kürt milliyeti, hattâ kavmi olmadığını göstermeğe çalışıyoruz. Delil olarak da, çokluğu itibarile, iç ve dış düşmanların dayanak yaptıkları, sıkı sıkıya sarıldıkları kaynaklara dayanıyoruz. Onları kendi delilleri ile çürütmek istiyoruz. Burada takip ettiğimiz usul şahıs isimleri, kabile ve aşiret adları, yer adları üzerinde durmak, örf - âdetleri ele almaktır. Pek uzatmamak, okuyucuyu sıkmamak şartıyla, birkaç makale içinde konuyu inceleyeceğiz.

Geçen yazımızda da belirttiğimiz gibi, tarihte ve zamanımızda bir

Kürt kavmi mevcut olmamıştır ve yoktur. Gerçi, Göktürkler zamanında, Orta Asya'da bir **Kürt uruğu** vardı; fakat adı geçen uruk, Türklüğün bir parçası, bir uruğu idi. Elegeş Ya zıtında ismi geçen bu uruk, Karadeniz'in kuzeyinden Macaristan ve Çekoslovakya'ya kadar uzanmıştır. Belki de Hun Türkleri arasında bulunarak oralara gitmişlerdir. Macar bilginleri de bunu kabul etmekte ve halen Macaristan'da, Macarca konuşan otuz kadar Kürt köyünden söz etmektedirler. İran ve Türkiye'ye gelen güney kolu ise, Farsça ve Arapçanın tesiri altında kalmış ve Türkçe, Arapça ve Farsçanın karışımından ibaret bir dil konuşmağa başlamışlardır. Buralarda Kürt adı

BAHSEDİLEBİLİR Mİ?

Doç. Dr. MEHMET ERÖZ

ile anılan topluluk içinde, Göktürkler arasındaki «Kürt» uruğu bulunduğu gibi; **Kanlı, Çiğil, Kalac, Kıpçak, Avar, Alan Ağaçeri, Oğuz** ulusları, urukları mevcut olmuştur. **Hun, Uygur, Hazar, Peçenek** uluslarının da bu «Kürt» adı verilen potaya katılmış olmaları çok muhtemeldir. Oğuz boylarından, oymaklarından pekçoklarının da böylece eridikleri anlaşılıyor. Yani hangi ulus, uruk, boy ve oymak olursa olsun, «Kürt» adı verilen cemaatleri tarih boyunca Türkler beslemiş, bu içtimaî heyetin kadrosunu onlar doldurmuştur.

Doğu Anadolu'da yerleşen Kürtlerin, daha Oğuz Türkleri gelmeden önce, çok önce, dillerini çeşitli tarihi ve içtimaî şartların tesiriyle unutmuş olduklarını ileri sürmek müm-

kündür. Macar Türkologları, Kürtlerin konuştuğu diller içinde, pek çok eski Türkçe kelimenin ve bilhassa eski Bulgar Türklerinin (Slavlaşmış olan Bulgar Türkleri) dillerindeki kelimelerin bulunabileceği kanaatindedirler. Gerçekten yapılacak sistemli araştırmalar bunu ortaya koyabilir. Tabii bu bir ihtisas işidir. Biz sahamız olmadığı halde, Göktürk Yazıtlarında bulunan çok eski Türkçe kelimenin bazılarını, Kürt oymakları arasında tesbit ettik ve yazdık. Hattâ Hun'lara dayanan bir iki kelime bile bulduk (peynir suyu demek olan «Lor» kelimesi gibi). Âdetler, kabile, şahıs ve yer adları ise, konuya büyük nisbette ışık tutmaktadır. Onun için o yönde yürümeğe devam edeceğiz.

1 — KÜRTLERDE ŞAHİS İSİMLERİ

Bundan önceki makalemizi okuyanların da kabul edecekleri gibi, Kürt aşiretlerinde şahıs isimleri (beylerin, ileri gelenlerin) o kadar eski ve saf Türkçedir ki, onlara, Ana dolu Selçukluları ve Osmanlılar devri Türk aşiret beylerinde bile rastlamak biraz güçtür. Şerefname birkaç isim müstesna, sadece erkek isimlerini vermiş, kadın adlarını vermemiş. Eğer elimizde kadın isimleri de olsa, çok güzel neticeler çıkarılabilirdik. Bahsedilen birkaç kadın adı bile, ip uçları veriyor. Kaynağında, eski devirlerinde Türklük olmayan şahıslar ve aşiretler bu Türk adlarını hiç alırlar mıydı? Sadece bu isimleri bile, onların Türk asıllı olduklarını gösterir. Şimdi bu isimleri görmeğe devam edelim. Şunu tekrar belirtelim ki, İslâmi olan isimlerde bile, Atabey, Aka, Bey, Hatun, Han kelimeleri bulunmaktadır.

Hizan beylerinden Sultan Ahmed Bey'in beş erkek çocuğu vardı : **Emir Muhammed, Yusuf Bey, Melik Halil, Melik Han ve Han Mahmud.** (Şerefname, Sf. 241).

Müks beylerinden **Emir Ebdal** ve torunu **Ebdal Bey** (Sf. 245). «Ebdal», «Abdal» ın bozulmuş şeklidir. «Abdal», «sülâlenin» (Ehl-i Beyt'in) kulu» mânâsına gelmektedir. Merhum Köprülüzade Fuad Bayın, Abdallar hakkında çok güzel bir makalesi vardır. Türkiye'de Abdal cemaatlerinin bulunduğu da bilinmektedir. Buradaki «Abdal» ismi, Horasan Türkmenleri arasında bulunan «Abdal»

isimli Türk oymağında görülen isim alma geleneğine uygun olarak alınmış olmalı. Ehl-i Beyt'in kulu demek olan «Abdal» ı, Kaygusuz Abdal, Abdal Musa ve Pir Sultan Abdal'da görürüz.

İsbayerd beylerinden **Muhammed Bey**'in oğlu **Mir Şeref** iki erkek çocuk bırakmıştı : **Bahaddin Bey, Örkmez Bey.** (Sf. 247 - 248).

Şerefname, Türkçeyi hiç bir zaman unutmamış olan ve Türkmenliğe, Türkmen töresine bağlı bulunan Kilis beyleri, Hakkâri ve İmadiye beylerinin amca çocukları olarak gösteriyor. Şemseddin, Bahaddin ve Mentêşa isimli üç kardeşin soyundan gelmişler. Hakkâri beyleri soyundan geldikleri için, onlara «Şemû» deniyormuş; İmadiye beylerine, Bahaddin'in çocukları oldukları için «Behdin» denirmiş. Kilis beylerine de, **Menteşa'nın** soyundan geldikleri için «Mend» denirmiş. **Menteşa'dan** sonra yerine «**Arab Bey**» geçmiş. Arab Bey'in torunu olan Ahmet Bey'in torununun adı, «**Canpolat Bey**» idi. (Sf. 248 - 253). Türk geleneğinde, kara yağız olan kimselere «Arap» derler. Bu adı alan pek çok şahıs olduğu gibi, oymak ve köy adı da vardır. «Arap» «Araplı» adlarını almış olan köyler Batı Anadolu'da pek çoktur. Kıbrıs'ta, Lefkoşe ile Magosa arasındaki bir Türk köynün adı da «**Arapköy**» dür. Orta Asya'da, Özbekler arasındaki bir oymağın adı da «Arap» tır. Orhan Gazî, Murad Han ve Yıldırım Han zamanlarında Rumeli'nin iskânı için

gönderilen, sürülen Yörükler arasında, Balıkesir civarının Araplı Yörükleri büyük bir nüfus teşkil ediyordu. Tarih vesikalarında, arşiv kayıtlarında bunu görmekteyiz. Bütün bu şahıs, oymak ve köy isimleri, yukarıda açıkladığımız gibi, Türk menşelidir.

Şirvan beylerinden Mir Hasan'ın oğlu Mir Şah Muhammed'in oğullarından birinin adı, «**Mir Ebdal**» idi. Oğlu Mir Şah Muhammed, Kızılbaz kıyafeti giydiği için, Şah İsmail tarafından itibar görmüş ve onlarla kaynaşmıştı. Dört oğlu vardı: **Muhammed Bey, Ebdal Bey, Ali Bey, İzzeddin Bey. Ebdal Bey'in** torunu da **Ebdal Bey** idi (Sf. 259 - 265).

Kurme beylerinden birinin adı da «**Mir Ebdal**» dır (Sf. 266).

Derzini beylerinden Emir Gazi'nin torunu Emir Hamza'nın oğlu Muhammed Beyin dört oğlu vardı: **Ali Bey, Şah Kuli Bey, Yakub Bey, Cihanşah Bey** (267 - 268). Yakub Bey'in oğlu «**Duman Bey**» idi. Duman Bey'in iki oğlunun adı, **Muhammed Bey** ve **Ali Bey**'dir (Sf. 269 - 270).

Lice beylerinden Ahmed Bey'in oğlunun adı, «**Şahım Bey**» idi. (Sf. 274 - 275).

Tercil beylerinden birinin adı, «**Buduk Bey**» idi. Daha sonraki nesillerde bir torunu da aynı adı taşımakta idi (Sf. 280 - 281).

Sivedi beylerinden birinin adı da «**Ebdal Bey**» idi. (Sf. 286).

Kulp beylerinden **Şah Beled Bey'in** altı çocuğu vardı: **Ali Bey, Mir**

Diyadin, Veli Han, Cihangir, Emir Yusuf, Emir Süleyman. Ali Bey'in iki oğlu vardı: **Sultan Hüseyin Bey, Veli Han Bey.** Sultan Hüseyin Beyin oğullarından birinin adı: «**Kılıç Bey**» idi (Sf. 297-299).

Adilcevaz beylerinden **Emir Han Bey, Cihangir Bey** ve oğlu **Aksak İbrahim Bey** (Sf. 300 - 302).

Sohran beylerinden ilki, «**Kelos**» dur. Şerefname onu, Arap bedevilerine dayandırmaktadır. Bize göre bu, «**Keles Bey**» olacaktır. Çünkü, Yörükler arasında, «**Keles**» isimli şahıslar ve oymaklar vardı. Ayrıca, «**Keleş**» ismi de vardır. Fakat buradaki, «**Keleş**» değil «**Keles**» le ilgilidir. Fatih devri vesikalarında, konar göçer, Yörük oymakları arasında bulunan bir «**Keles Cemaati**»nden bahsedilir. Bu oymak, Bursa'da Keles Kazasını meydana getirmiştir. İzmir'in Ödemiş kazasının bir Keles Nahiyesi vardı; fakat idarecilerin eliyle kurban gitti ve «**Kiraz**» oldu. Yukarıda adı geçen Kelos'un üç oğlu vardı: **İsa, İbrahim, Şeyh Üveys.** İsa'nın oğlu: **Şah Ali Bey.** Şah Ali Bey'in dört oğlu vardı: **İsa, Pir Budak, Mir Hasan, Mir Seydi Pir Budak**'ın iki oğlu: **Emir Seyfeddin** ve **Emir Hüseyin.** Emir Hüseyin'in ye di oğlunun biri müstesna (Emir Seyfeddin) isimleri verilmemiş. Amca çocuklarından birinin adı: **Kuli Bey** Onun da oğlu «**Budak Bey**». Budak Bey'in amca oğlu «**Kubad Bey**» (Sf. 303 - 312).

Baban beylerinden «**Mir Ebdal**», oğlu «**Pir Budak**», yeğeni «**Budak**».

Yerlerine «**Bayramoğlu Pir Nazar**» ve «**Hacı Şeyh**» geçti. Sonuncusunun iki oğlu, «**Budak**» ve «**Sarım**» adlarını taşıyordu (Sf. 312 - 320).

Mekri beylerinden «**Mekri**» nin oğlu «**Sarım**» ve «**Baba Ömer**». Baba Ömer'in üç oğlu: «**Şeyh Haydar**, «**Mir**, «**Nazar**, «**Mir Hıdır**. Mir Nazar'ın oğlunun adı: «**Bayram**» idi. Mir Hıdır'ın oğullarının adı: «**Uluğ Bey**» ve «**Mir Hasan**» dı. Şeyh Haydar'ın oğulları: «**Emîre** ve «**Hüseyin**. Birincisinin dört oğlundan birinin adı: «**Budak Bey**» idi (Sf. 321 - 329).

Somay beylerinden «**Gazi Kıran**» oğlu «**Şah Muhammed Bey**» ve oğlu «**Budak Bey**» (331 - 333).

Terkever beylerinden «**Nasır Bey**» in sekiz oğlu: «**Şir Bey**, «**Yusuf Bey**, «**Karahan**, «**Saruhan**, «**Şah Muhammed**, «**Timurhan**, «**Hüseyini** ve «**Haydar** (Sf. 333 - 335).

Mahmudiyan beylerinden «**İvaz Bey**» in beş oğlunun adı: «**Hüseyin Kuli Bey**, «**Şah Ali Bey**, «**Hamza**, «**Hasan** ve «**Budak**. Hüseyin Kuli Bey'in oğlunun adı ise: «**Bayındır Bey**» idi (Sf: 335 - 337).

Dınbili beylerinden «**Şeyh Behlül**» ün yedi çocuğu vardı: «**Cimşid Bey**, «**Muhammed Bey**, «**Halikverdi Bey**, «**Hacı Bey**, «**Ahmed Bey**, «**İsmail Bey**, «**Cafer Bey**. Muhammed Beyin oğlu olan Mansur Beyin iki oğlunun adı: «**Veli Bey**» ve «**Kılıç Bey**» idi. Hacı Beyin oğlunun adı da «**Hacı Bey**» idi. Yörük geleneğinde böyledir, bazı babalar çocuklarına kendi isimlerini verirler. Cimşid Bey'in oğlu Sultan Ali Bey'in üç oğlu vardı: «**Nazar Bey**,

«**Kılıç Bey**, «**Hasan Bey** (Sf. 345 - 353).

Hilvan beylerinden «**Sohrab Bey**» ve torunu «**Kubad Bey**» (Sf. 356 - 357).

Bane beylerinden «**Mir Muhammed Bey**» in oğlu «**Mirza Bey**, «**Erdelan beyi Beyke** (Böke?) «**Bey**» in kızkardeşi ile evlendi. Beylik için «**Sultan Ali Bey**» ve kardeşi «**Katınmış Bey**» le mücadeleye etti. Beş oğlunun adları şöyle dir: «**Budak Bey**, «**Süleyman Bey**, «**Gazi Han**, «**Mir Muhammed** ve «**Uğurlu**. (Sf. 358 - 360).

Gelbaği beylerinden «**Beyke Bey**» in hizmetine, Ustaçlı Aşiretlerinden «**Abbas Aka**» girmişti. Rengeroç Kabilesi Reisi «**İlyas Aka**» nin kızıyla evlendi. Sulak bir toprak bağışlandı. Orada üzüm yetiştiriyor ve gelen geçene yedirdiyordu. Yoldan geçenlere, «**gel bağa**» derdi. Bu kelime son radan bozuldu ve «**Gelbaği**» haline ve «**Abbas Aka**» nın lâkabı haline geldi. Ara bozucular, beyle olan iyi münasebetini bozdular. Rengeroç Kabilesinden olan kızkardeşinin oğlu «**Yarullah Aka-i Rengeroji**» ye ve kendisine tuzak hazırlandığını haber alıp, yeğeni ile birlikte kaçtı. Ustaçlı'lar, «**Bayındır**» lıardan, «**Akkoyunlular**» dandır. «**Beyke Bey**, onların nadir rastlanan cesaretlerini bildiği için yerinden kıpırdamadı.» Gittikleri yerde, «**Lek** ve «**Kelur**» aşiretleri ile dostluk kurdular. «**Abbas Aka**» nın oğlu «**Ali Aka**», «**Gelbaği**» Aşireti Reisi oldu. İki oğlu vardı: «**Haydar Bey**, «**Kah Bey**. «**Haydar Bey** in oğlu «**Surhab Bey**». «**Yarullah Aka**» nın oğlunun adı ise: «**Muhammed Keli**

idi (Sf. 360 - 366).

Bitlis din bilginlerinden Mevlâna **Hıdır Bibi**'nin adı dikkat çekicidir. «**Bibi**» Yörüklerde, «hala» mânâsına gelmektedir. Orta Asya'da, «**Bi-bi**» isimli bir hatun olduğunu okumuştuk (Sf. 399).

12 kola ayrılan «**Bilbasî**» Aşiretinin Reisi «**Kalender Aka**» dır. (Sf. 411 - 416). Kerkük çevresi **Bayat** Türkmenlerinde, **Kalender** isimli şahıslar ve bir oymak vardır. Anadolu Türkmenlerinde de bu isim vardı. Diğer bir beyin adı, **Mühürdar Şah Hüseyin Aka**'dır (Sf. 417).

Bitlis beyi **Emir Şeref**'in karısı, Hasankeyf beyinin kızı, «**Şahım Hatun**» dur. (Sf. 440 - 441). Başka bir bey, **İmad Ağa Baykî** (Bayık?) (Sf. 468).

Şah İsmail'in kumandanı «**Çapan Sultan Ustaçlı**», Bidlis Kalesini aldı ve muhafız olarak, «**Kürd Bey Şarklu vî Ustaçlı**» yu bıraktı (Sf. 468 - 69, 468). Prof. Faruk Sümer'den duyduğumuza göre, Şah İsmail'in kumandanlarından birinin adı, «**Çayan Sultan**» idi. Bu ikisi aynı şahıs mıdır bilinmez. Diğer şahsın ismindeki «**Kürd**», yukarıda bahsettiğimiz, Gök-türkler arasındaki Kürt oymağı veya uruğunun bakiyesini gösterir ve Ustaçlı'lar içinde de vardır demektir.

Rozkan Kabilesinin ileri gelenlerinden birinin adı, «**Kara Yadigâr**» idi. (Sf. 481).

Bitlis beyi **Şeref Han**'ın karısı, Sasanlı Ali Bey'in kızı «**Şahbeygi Hatun**» idi (Sf. 502).

Yukarıda Şerefname'ye dayana-

rak verdiğimiz bilgi «**Kürt**» adıyla anılan cemaatlerin Türklüklerine bir delil teşkil eder. «**Bayındır, Menteşe, Saruhan**» kelimeleri üzerinde durmağa lüzum yok. Gene de kısaca belirtelim : «**Bayındır**», 24 Oğuz boyundan biridir ve Akkoyunlu Uzun Hasan Bey, bu boya mensuptur. Menteşeoğulları, Saruhanoğulları, Türkmendirler ve Türkmen beylikleri kurmuşlardır. «**Uluğ Beğ**» ise Timur'un torunudur. Başka kaynaklarda, kürt beylerinin aldığı isimler «**Beg**» diye geçer.

Son olarak, isim bahsinde şunu kaydedelim : Eski Van Milletvekillerinden **İbrahim Arvas**, bu konu ile ilgili bir hatırasını şöyle açıklar : «Aslında Türk olup da lisanını değiştiren bu muazzam kütleye kötü birşey atfetmek günâh ve vebaldir. Bendeniz Şemdihan Kaymakamı iken **Gerdi Aşireti Reisi Oğuz Bey**'e sordum : «Bu ad Türk adıdır. Sana nereden gelmiş?» Cevaben : «Bendeniz yirbirinci Oğuz'um. Bizdeki an'ane, baba kendi evlâdına kendi babasının ismini verir ve böylece müteselsilen devam eder...» «Maalesef Oğuz kabilesinden olan Oğuz Bey ise bir kelime Türkçe bilmiyordu. Amcası Kılıç Bey de öyle. Ve **Koç beyi Kabilesinin Reisi Mehmet Emin Bey** de öyle idi...» (1).

Bu diziyi tamamlamayı düşündüğümüz gelecek makalemizde Kürt kabile isimleri ve yer adları üzerinde duracak, örf - âdetlere kısaca dokunacak ve bir neticeye varacağız. ●

KİTLE - İNSAN ve KİTLE

KÜLTÜRÜ

Prof Dr. ORHAN
TÜRKDOĞAN

Çağımızda teknolojinin ilerlemesi, kır'a (köy ve kasaba) dayalı cemiyet yapısını süratle değiştirmekte, gerek büyük şehirler etrafında, gerekse kasabaların içinde hızlı bir «kentleşme»ye yol açmaktadır. Batıda bu vetire cemiyet dengesini sarsarken fertlerde de ilim ve teknoloji düşmanlığı, kitle içinde benliğini anarşi veya isyanla ispatlamak isteği gibi hastalıklı reaksiyonlara sebep olmaktadır. Türkiye'de kentleşme bilhassa büyük şehirlerin etrafında, şehrin kendi nüfusuyla rekabet eden gecekondü kuşakları yaratmıştır. Bu durum eski kır hem de şehir kültüründen farklı, kendine has ve milli birliği tehdit edici bir «yoksulluk kültürü»nün doğmasına yol açmaktadır. Türk milliyetçilerinin birinci önem sırasında ele almaları gereken bu meselenin çözüm şekli yarınki Türkiye'nin yapısını tayin edecektir.

Çağımızda, teknolojik ilerleme ve aşırı kentleşme çeşitli seviyedeki toplumlarda bir takım girift sosyal problemlerin ortaya çıkmasına sebep olduğu bugün tartışmasız kabul edilen bir gerçektir. Hatta, Batı ülkelerinde demokrasilerin iç yapısı ile eğitim kuruluşlarının sosyal dengeyi sağlayacağı yerde, giderek halk - aydın arasındaki mesafeyi daha da derinleştirmek suretiyle, «İlim düşmanlığı» adı verilen yeni bir oluşumu ortaya çıkardığı da bilinmektedir. Özellikle üniversitelerin sürekli olarak yeni elit kadroların büyümesine katkıda bulunarak, toplumda eşitlik dengesini bozması, halk kitlelerinde bir çeşit yoksulluk kültürü yaratması bu bilim düşmanlığının hareket noktasını teşkil eder.

Aslında ilim düşmanlığına, kitle sorumluluğunun bir görüntüsü olarak bakmak mümkündür. Çünkü, insanları mutlu kılmak için girişilen her türlü teknolojik ve ilmî ilerlemeler, yine de çelişkili bir toplum yapısı ortaya koymaktan kurtulamıyor. Bu aslında medeniyetin bir iç dramıdır. Bir tarafta miğde ihtiyaçlarını ön plana alan milyonlarca yoksul insan, diğer tarafta medeniyet'in nimetlerinden yararlanan mutlu azınlık. İktisadî yaşantının farklılaşması ferdin dün-

ya görüşü ve tutumunu değiştirerek yeni kültür alanları meydana getirir. Kitle kültürü ve aydın kültürü bu gelişimin bir sonucudur.

Üzerinde önemle durulması gereken bu sosyal problem, daha yirminci yüz yılın ilk onbeş yılında Ziya Gökalp tarafından da isabetle ele alınmış ve Türk Sosyolojisinde halk - aydın kültür ikiliğini ortaya koymuştur. Gökalp, Türk toplumunda bu kültür ikiliğini, Tanzimat'tan sonra Batı modeli eğitim kurumlarının açılması, Batı'da temasın hızlanması karşısında yeni bir elit kadronun doğmasını bağlar.

Gökalp'tan bir süre sonra Batı'da yeni boyutlar kazanan kitle - aydın ikiliği bir takım felsefelerin doğmasına da sebep olmuştur. Özellikle, Gasset «Kitlelerin ayaklanması» adlı ünlü eseriyle ilk akla gelenidir. Kitle insanının Batı uygarlığının çarkları arasında alın yazısını Gasset şu şekilde çiziyordu : «Bügünün vasat Avrupalı tipi, geçen yüzyılın Avrupalı'sına kıyasla çok daha sağlıklı, çok daha basit bir ruh yapısına sahiptir. Bu yüzden zaman zaman çok eski bir medeniyet göbeğinde birden bitivermiş bir şekilde insan izlemine uyandırmaktadır (1) «Kitlelerin baş kaldırması, sosyoloji edebiyatında kitle insan ve kitle kültürü (2) problemini ortaya atmıştır. Öyleki «bu çağda, toplum hayatının tümü - do-

laylı-otoriteye baş vurmanın yok edildiği bu yeni rejimin egemenliğine giriyor. Toplum münasebetlerinde âdabı muaşeret aranmıyor artık. Dolaysız hareket'in edebiyatı bir küfür olarak biçimleniyor. Cinsel ilişkilerde kısıtlama kalkıyor. Rathenau'nun deyiimiyle - barbarların tepeden inme istilâsı - karşısındayız (3) »..

Batı uygarlığı içinde, kitle insanın ayaklanması olayı aynı zamanda kendine has bir dünya görüşü ve hayat tarzını da ortaya koymaktadır. Bu da Gasset'e göre «gerçekten ür-kütücüdür».. Hatta, «insanlık ahlâkının radikal biçimde yozlaşmasından başka bir şey değildir. Çünkü, insanların çoğunluğunun kendi fikirleri yoktur. Bir makineyi çalıştırmak için içine yağ konulduğu gibi, bunlara da fikirler dıştan aşılır.» O kadar ki, bu kitle sorumsuzluğu, toplumun bütün katlarını etkilemek suretiyle, «kalabalıkların sâhnenin önündeki ışıklara kadar ilerleyerek baş role çıkmasına imkân sağlıyor ve **hiper demokrasi** denilen kitle iktidarını» hazırlıyor..

Bütün bu gelişimlere bakarak diyebiliriz ki, aslında problematik nokta, sanayi toplumunun iç çelişkisi sonucu belirmekte ve bu durum giderek kitle kültürü ile elit kültürü arasındaki mesafenin büyümesine sebep olmaktadır. Sosyal ilimde buna normlar düzeninden sapma an-

- (1) Ortega Y. Gasset, Kitlelerin ayaklanması, Sf. 74, Çev. Seçkin Çağan, May Yayınlar 1968, İstanbul.
- (2) P.A. Sorokin, Sociological Theories of Today, Sf. 351 - 352, A. Harper International, 1966.
- (3) O.Y. Gasset, a.g.e., Sf. 106.

lamına gelen **anomia** diyoruz. Bu tür toplumlar sağlıklı değildir. Sosyal denge bozulmuştur.

Kitle insanının bir diğer görüntüsü de, karmaşık sanayi ve teknolojik gelişmenin sebep olduğu aşırı kentleşme sonucunda ortaya çıkan yoksulluk kültürüdür. Aşırı sanayileşme ve kentleşmenin sonucu olarak «kent yaşantısı» kolaylıkla yabancılaşma kimliğine dönüşebilmektedir. İctimaî uzak kalma ve iktidarsızlık duygusunun giderek büyümesi, kentleşmenin meydana getirdiği yabancılaşma olayına sebep olur. Kentleşme, ferdi kendi yalnızlığı içine çeker; dostluk ve yakınlarıyla olan içten bağlılığı ve sosyal dayanışmayı yıkararak ferdi makinalaştırır. Bütün cemiyet temasları silinir, fert güçsüz ve dayanıksız kalır. Bu vetirenin kaçınılmaz sonucu olarak gecekondulaşma, köyden gelen ve bir cemaat hayatı içinde bulunan fertleri kendi çıplaklığı ile kentin kenar mahallelerine iter. Büyük toplum içinde cemaat yaşantısını yitiren ferdin bütün değer ve inançları yabancılaşır. Yoksulluk kültürü bir bakıma bu yabancılaşmadır.

Genellikle, gecekondulaşma olayı, toplumun norm ve değerlerinden sapmayı gösterir. Toplumun sağlığını yitirmesi, bir anomiyadır. Çünkü, gecekonducularda, sefalet çevrelerinde meydana gelen yoksulluk kültürü gerçek anlamını burada bulur. İster çağdaş toplumalarda, isterse geri kalmış ülkelerde olsun, yoksulluk kültürü veya «aşağı sınıf kültürü», özellikle toplum düzeni, hayat tarzı, düşünme biçimi ve «kültür idiomu» bakı-

mından bu çeşit sapmaların kaynağını teşkil eder.

Ana çizgileriyle kent çevrelerinde biriken sefalet kuruluşları, aslında daha iyi bir yaşantı umudu ile köylerinden kopmuş insanların meydana getirdikleri bir oluşumdur. Bu da düpedüz : «sanayileşme olmaksızın kentleşme veya aşırı kentleşme» olarak belirlenebilir. Gerçekten temel tem olarak ülkemizdeki gecekondulaşma, içinde sanayileşme sürecini taşımayan ve bu yüzden kent çevrelerinde yoksulluk ve sefalet içinde yaşayan yüzbinlerce insanımızın meydana getirdiği elem verici bir tabloyu ortaya koymaktadır. İçinde sanayileşmenin son derece güçsüz kaldığı bu olay yüzünden gecekondu alanları giderek yoksulluk kültürünün büyümesine yol açmıştır. Genel kültürün kendi «danışma çevresi» içine kapanması karşısında, kırılık alanlardan kent çevrelerine yığılan bu insanlar, işsiz güçsüz kaldıklarını içtimaî dayanışma ve grup şuurunu yitirdiklerini anlayınca bu defa kendi danışma grubunun keskin sınırları içine çekilerek, bütünleşmeye karşı direnç gösterirler. Bu da yoksulluk kültürünün meydana gelmesinde en önemli etkeni teşkil eder.

İctimaîyet açısından yoksulluk kültürünün özellikleri : a) Ferdin, millî kurumlarla bütünleşme imkânlarının yokluğu, b) aşağı seviyede cemiyet teşkilatlanması ve c) yaşamak için sürekli bir mücadele içinde bulunmalarıdır.

Bugün Birleşik Devletler'de halkın % 20'si, ülkemizde ise büyük kent

merkezlerinde nüfusun yarısından fazlası bu tür bir yoksulluk kültürü içindedirler. Bilindiği gibi, yoksulluk kültürü içinde bulunan kitleler, toplumun genel kültüründen saparak kendine has bir kültür alanı meydana getirir ki bu da fertlerde mizah duygusunu, sanat ve estetik yaratıcılığını öldürerek kültürün yozlaşmasına sebep olur.

Bir yazısında hemen hemen aynı temaya değinen Mardin : «Modern toplumlarda doğru dürüst bir halk kültürünün kalmadığını, bu kattaki kültürün yozlaştığı ve kaybolmaya yüz tuttuğunu» iddia etmektedir (4) Bunun için de Mardin, halk kültürü ile elit kültürü arasındaki uçurumun kapatılması yerine «birleştiricilik ilkesi» ve «kültür zengileşmesi» adını verdiği bir çift kavramı ileri sürer ki bu köylünün kasabasının, mahallenin kültür yaratıcılığına yardım etmek, onu bu yolda teşvik etmektir. Mardin'e göre : «Bu yaratıcılığın son şekli bugün çivit mavisi boyanan bir gecekondü duvarıdır. Yarın, aynı güç gecekondü kendi sanat ve kültür eserlerini yaratma imkânına kavuşunca çok başka şekiller alabilir». Oysa, yukarıda da özellikleriyle belirttiğimiz gibi, gecekondular, genel kültürden saparak kendine has bir yoksulluk kültürü meydana getirmektedirler ki, Lewis bu sürecin cihanşümul olduğunu ortaya koymuştur (5) : «Yok-

sulluk kültürü olan insanlar sadece kendi çevrelerinde yaşarlar ve tarih bilgileri çok azdır. Yalnız kendi dertlerini, kendi bölge şartlarını, kendi çevrelerini ve kendi yaşantılarını belirler. «Bu yüzden Mardin'in gecekonduları, kitle ve elit kültür arasındaki mesafeyi yaklaştırmada kültür yaratıcı noktaları olarak görmesi tarzındaki temennisine katılmak içinde fazla iyimser olmak gerekir.

Ülkemizde gecekondular üzerinde yapılan araştırmaların bir değerlendirilmesini yaparken Kıray da aynı sonuca varıyor ve gecekonduların kentle bütünleşmediğini savunuyor. (6)

Görülüyor ki yoksulluk kültürü, kitle kültürünün bir boyutudur. Bir taraftan kitle kültürü, toplumda büyük sorumsuzluklar ortaya koyarak kitlelerin ayaklanmasına yol açarken, diğer taraftan da sessiz bir yoksulluk alanı meydana getirmektedir. Özellikle son durum, ülkenin genel kültüründen önemli ölçüde sapmayı gösterdiğinden üzerinde durulması gereken milli bir dava olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu hususta, Gökalp'ın, halk - aydın diyalogu, problemin çözümlenmesinde yerini ve değerini korumaktadır. Bu diyalog, farklı kültür alanlarını genel kültüre birleştirmede başlıca hareket noktası olacaktır. ●

- (4) Şerif Mardin, Türkiye'de Kitle Kültürü Sorunu, Özgür İnsan, Sayı 16, Nisan 1974
(5) Ayrıntılı bilgi için bkz. Örnehan Türkdoğan, Yoksulluk Kültürü, Atatürk Üniversitesi Yayınları, 1974, Erzurum.
(6) Mübeccel Kıray, Gecekondü : Az gelişmiş ülkelerde hızla topraktan kopma ve kentle bütünleşememe, SBF'D, Cilt : XXII, Eylül 1972.

TÜRK GÜZEL

Canım kurban bahçemdeki her şeye,
Mor menekşe, lâle, sümbül, gül güzel.
Ülkü taşır tomurcuklar bir şeye,
Kızıl elma, yeşil yaprak, dal güzel.

Binnazlarım, bindallıyla binbir nur,
Gözlerinden binbir mâna okunur.
Siyah saçlar ak gerdana dokunur.
Örük, örük, iplik iplik, tel güzel.

Gövde tunçtan, bilek çelik, dimdik baş,
Göktürk bıyık, hançer kirpik, çatma kaş.
Başlayınca amansızca bir savaş,
Ay - yıldızlı bayrak tutan el güzel.

Töresiyle yürüttüğü her devl .
Savunduğu Hak, adalet, faz t.
Kültürüyle, vataniyle bu mil t.
Her şeyiyle Türk denilen kul güzel.

GAVSEDDİN KOÇAK

KAZAKLAR ARASINDA

Hacettepe Üniversitesi Türkoloji ve Sosyoloji Bölümlerinde dört arkadaşımız Altay Köyü ve Salihli'deki Kazaklar arasında onbeş günlük bir araştırma seyahati yaptılar. Bu yazıda Dr. Ahmet B. Ercilasun seyahatleri sırasında edindikleri bilgi ve intibâları sizlere aktarıyor.

**Dr. Ahmet Bican
ERCILASIN**

Türkiye sınırları içinde bugün on bin kadar Kazak Türkü yaşamaktadır. Bunlar muhtelif tarihlerde Türkistandan çıkmış ve 1954 Temmuzunda Türkiye'ye gelmişlerdir. Yurdumuzun şu bölgelerinde toplu olarak bulunmaktadır :

1. Salihli Kurtuluş Mahallesi
2. Niğde'ye bağlı Ulukışla Kazâsının Altay Köyü
3. Niğde Aksaray'ının Sultanhanı Nâhiyesi
4. Konya'nın İsmil Köyü
5. Urfa'ya bağlı Ceylânpınarı Köyü
6. Kayseri merkezi
7. İstanbul'un Zeytinburnu Mahallesi
8. İstanbul'un Güneşli Köyü (Kazakkent).

Başlangıçta Kayseri'nin Develi Kazâsına da zirâatle uğraşmak üzere yerleştirilmiş bulunan bir kısım Kazak buradan göçmüş ve İstanbul'a yerleşmişlerdir. Bugün artık Develide Kazak Türk'ü yoktur. Altay Köyü'ndeki Kazakların da büyük bir

kısmı İstanbul'a göçmüş bulunuyor. Fakat köyle irtibatlarını tamamen kesmemişler. Urfa'nın Ceylân-pınarında ise ancak üç dört hânelik bir gurup var. Türkiye'deki Kazakların büyük çoğunluğu artık İstanbul'da. Zeytinburnu ve Kazakkent'ten sonra en büyük Kazak yerleşme merkezleri Salihli ve Altay Köyü. Son yıllarda kooperatifleşme yolu ile kurdukları Kazakkent onlar için bir câzibe merkezi hâline geliyor. 250 hânelik bir merkez olarak düşünülen bu kente henüz 50 - 60 hâne yerleşmiş durumda.

Kazaklar için şimdi iki vatan var. Biri Doğu ve Batı Türkistan'da uzanan geniş Kazakistan, diğeri Türkiye. Bu iki vatan dışındaki bazı memleketlerde de on binlerce Kazak yaşamaktadır. Bu memleketler Pakistan, Afganistan ve Suûdî Arabistan'dır.

Kazak Türkleri üç kola ayrılırlar:

1. Ulu cüz, 2. Orta cüz, 3. Kiçi cüz. Cüz yüz demektir. Kiçi de küçük anlamına geliyor. Türkiyedeki Kazaklar Orta cüzdendir. Orta cüz beş boydur : 1. Kerey, 2. Nayman, 3. Uvak, 4. Kongrat, 5. Kıpçak. Salihli'de yaşayan Osman Molla'ya göre

(95 yaşında) Orta cüz beş değil altı boydur. Altıncısı Argın'dır. Nitekim Kazak destan kahramanlarından Er Argın da bu Argın boyundan çıkmıştır.

Kereyler de iki kola ayrılıyor : 1. Kara Kerey, 2. Uvak Kerey (Sarı Kerey). Türkiye'de bulunan Kazakların yüzde doksanı Uvak Kereydir; geriye kalanları da Uvak ve Naymandır. Zaten Çin esaretinden (Doğu Türkistan'dan) kurtulup gelebilen Kazaklar Türkiye'ye yerleşmişlerdir. Doğu Türkistan'daki Kazaklar da Uvak Kereylerdir. Aralarına muhtelif zamanlarda Batı Türkistan'dan Doğuya geçmiş Uvaklar ve Naymanlar karışmışlardır. Kongrat ve Kıpçaklar ise yalnız Batı Türkistan'da bulunmaktadır.

Uvak Kereyler on iki soydur : 1. Cedik, 2. Centeki, 3. Karakas (Karakas), 4. Molko, 5. Çeruçe, 6. Castaban (Yaştaban), 7. Sarbas (Sarıbaş), 8. İteli, 9. Çimoyun, 10. Könsadak, 11. Şıbaraygır, 12. Merkit. Efsaneleşmiş Kazak kahramanı Osman Batur, Molko soyundandır. Bu soylardan Castaban ve Çimoyun'a mensup Kazak Türkiye'de yoktur. Könsadak, Şıbaraygır ve Merkit soy-

larından ise ancak birkaç aile vardır. Diğer sekiz soy oldukça kalabalıktır. Altay Köyü'nde Centeki'lerin evleri bir sıra, Molko'ların evleri ayrı bir sıra, Karakas, Çeruce ve İteli'lerin evleri de hep ayrı ayrı sıralar hâlindeydi.

On iki Kerey denen bu soylar da kendi içlerinde çeşitli kollara ayrılmaktadır. Meselâ Cedik beş kola ayrılıyor : Cenet, Melik, Kostay, İtemgen, Bokay. Centeki ise üçe ayrılmaktadır: Esenbay, Esengeldi, Esentay. Bu üç kola üç Centeki adı verilmektedir ve her biri de kendi içinde dallanıp budaklanmaktadır. Söz gelişi Esentay altı koldur ve bunlara Altı Esentay denir. Kazakkent'in kurucularından ve Türkiye'deki Kazakların ileri gelenlerinden Delilhan Altı Esentay'ın Çakabay koluna; Osman Batur'un silâh arkadaşlarından Ali Beg Hakim ve Hamza Uçar ise Altı Esentay'ın Barka koluna mensupturlar. Altay Köyü'nün ileri gelen Kazaklarından Atayhan Bilgin de Üç Centeki'ye mensuptur. Onun mensup olduğu kola da Altı Tasbîke denmektedir. Biz, oldukça teferruatlı, biraz da karışık olan bu konuyu daha fazla uzatmak niyetinde değiliz. Bir fikir edinilmek üzere; Gobi çölünü ve Himalaya Dağlarını aşarak akıl almaz bir göçle emrindeki Kazakları Türkiye'ye ulaştıran (1) Ali Beg Hakim'in şeceresini veriyorum; Ali Beg Hakim - Rahim Bek - Kocalak - Çötü - Ktaş - Bögönboy - Barka - Esentay - Semenbet - Süyinbay - Centeki - Baglov, Siyah harflerle di-

zilmiş bulunanlar soy ve kol ayrımındaki noktaları göstermektedir.

On iki Kerey'in her birinin başında bir Teyci vardır. Teyci mensup bulunduğu soyun idarecisidir. Kazak soy, oymak ve boylarının idarecileri küçükten büyüğe doğru şöyle sıralanır : Avulbaşı, Zenge, Zâlin, Teyci.

Doğu Türkistan'daki Kazakları (Uvak Kereyleri) Törö (Töre) denilen bir başkan idare ederdi. Törö, Cengiz soyundandır ve Kazak değildir. Kereyler (Mogolca Kerayit) vaktiyle Cengiz ordusunda mühim bir yer işgal eden büyük bir boydu. On sekizinci asırdaki karışıklıklar sırasında Batı Türkistan'dan Doğu'ya geçen Kereyler Cengiz'in ve Onun çocuklarının idaresini unutmamışlar, Doğu Türkistan'a geçtikten sonra da kendilerini idare etmek üzere Cengiz soyundan bir hanı dâvet etmişlerdir. İşte Törö, dâvet edilen bu hanın soyundan geliyor. Törö, Doğu Türkistan Kazaklarını dört müşâvirle idare eder. İki Cedik'ten, ikisi de Centeki'den seçilen bu dört müşâvirin teşkil ettiği heyete Dört Orun (dört makam, mevki) denir. Törö ve Dört Orun aşağı yukarı bakanlar kurulu mesâbesindedir. Öyle anlaşılıyor ki On İki Kerey'in en muteber soyları Cedik ve Centeki'dir. Nitekim bugün de Türkiye'deki Kazakların lideri durumunda olan kimseler Centeki soyuna mensupturlar.

Kazakların, yukarıda saydığımız silsile içinde, kendilerine mahsus bir idare tarzları vardır. Meselâ bir

öldürme hadisesinde teyciler, tört orun ve törö toplanarak karar verir. Bunlar bir karara varamazsa Aksakal denilen yaşlı ve müteber danışmanlara başvurulur. Bu heyet, yargılanan kimsenin, maktûlü kasden öldürdüğünde anlaşırsa öldürülen için kan tazminatı denen bir para tesbit eder. Bu para katil tarafından maktûlün ailesine ödenir. Katil yoksul ise mensup olduğu soy bu parayı aralarında toplayarak öder. Üçüncü defa taammüden adam öldürenin cezası idamdır. Bu yargılama ve ceza usûlü sayesinde Kazaklarda kan dâvasına hiç rastlanmaz.

Kazak Türklerinde yakın zamanlara kadar, yedi kuşak geçmeyince kız alınmazdı. Alınacak kızın başka bir soydan olması gerekirdi. Daha 1940'lara kadar Centeki ve Sarbas soyları kendi içlerinde kız alıp vermezlermiş. Centeki'nin Barka kolundan olan Hamza Uçar'ın vaktiyle yine Barka'dan bir kız alması hükûmete kadar intikal eden bir mesele olmuş. Kazaklar, aynı soydan evlenmeme usûlünü şöyle izah ediyorlar: Eski zamanlarda Kazaklar arasında çok sık kavgalar olurmuş. Kurultayın aldığı bir kararla aynı soy içinde evlenme yasak edilmiş. Bu sayede diğer soylarla hısımlık kurulması sağlanarak kavgaların önüne geçilmiş. Bu konuda Kazaklarda şöyle bir atalarsözü de var : Eldin tûbün kız bektir, yerdin tûbün çim bektir. Yani elin (Milletin) dibini (temelini) kız, yerin temelini çim pekiştirir. Bu

gün artık Türkiye'deki Kazaklar bu evlenme usullerine riayet etmiyorlar. Başlarından geçen binbir mâcera onları bazı âdetlerini terke zorlamış. 1954'te Türkiye'ye gelen Kazaklar kız nüfusunun azlığı yüzünden az da olsa Türkiye Türklerinden kız almışlar. Şimdi sadece kendi aralarında evleniyorlar.

Kazakların evlenmeleriyle ilgili âdetlerden biri de şu : Bir kadın dul kalınca ölen kocasının kardeşlerinden birisini kendisine koca olarak seçer. Seçilen kardeş, dul yengesiyile muhakkak evlenmek ve ona bakmak zorundadır. Bilindiği gibi bu çok eski bir Türk geleneğidir.

Bütün Türk boyları gibi Kazaklar da çok misafirperverdirler. Hattâ bu misafirperverlik onlarda bazı şartlara dahi bağlanmıştır. Misafir olduğu âileden yeter ilgi görmeyen bir kimse bu âileyi teyciye şikâyet etmek hakkına sahiptir. Böyle bir şikâyet vukuunda suçlu âile «tört biylik, bir kanlık» öder. Yani Tört orunu teşkil eden dört müşâvire ve bir de törö'ye olmak üzere, tesbit edilen miktarda parayı ödemek zorundadır. Böyle bir cezaya çarptırılan âilenin itibarının da azalacağı tabiidir.

En küçüğünden en büyüğüne kadar beş vekit namaz kılan ve oruç tutan Kazaklarda dînî hayat canlıdır. Burada şunu ifade etmek isterim. Biz misafir kaldığımız sürece onların namaz kıldıklarını farketmedik, bunu bize hissettirmediler. İbadetleri ken-

dileri ve Allah arasında gizli kalıyordu. Anadolu Türklüğünde artık neredeyse unutulmuş olan zekât da Kazaklar arasında ihmal edilmeyen bir ibâdet olarak devam ediyor. Onlar da biz Oğuzların çoğunluğu gibi Ehl-i Sünnete ve Harefi mezhebine mensup. Aralarında herhangi bir tarikat izine rastlamadık. Bu arada Anadolulu soydaş ve dindaşlarından farklı olarak at eti yiyorlar, kıımız içiyorlar. Kazak halkı ve din adamlarınca bunlar günah sayılmıyor. Müslüman olduktan sonra da bu iki gelenek aynen devam etmiş. Bu münâsebetle, seyahatimiz sırasında başımızdan geçen ilgi çekici bir hâdiseyi naklederek yazımızı bitirelim. Ulukışla'dan Altay Köyüne minibüsle gişip geliyoruz. Altay Köyünden dört kilometre önce yerli bir köy var : Güney Köyü. Dönüşlerimizden birinde bu köyden de birkaç kişi arabamıza bindi. Selâmlaşma faslından sonra Güney köylülerden birisi buralara niçin geldiğimizi sordu. Kazaklarla ilgilendiğimizi söyledik. Onlar Kazaklara göçmen diyorlar. Güney köylü bir müddet durdu. Sonra dedi ki : «Bey, biz bu göçmenlere gösterilen alâkanın sebebi ni bir türlü anlamıyoruz. Buradan köye uğruyorlar. Biz bunların bu itibarını çekemiyoruz.» Ben kendisine şöyle cevap verdim : «Biz ecdâdımızın yurdu Orta Asya'dan bin sene önce çıkıp buralara gelmişiz. Onlar yirmi yıl önce çıkıp gelmişler. Siz çocuk yaşta iken bir kardeşinizi kaybetmeniz, yirmi yıl sonra bu kayıp kardeşiniz bulunsa, ananız babanız

yirmi yıl sonra ancak bulabildikleri bu kardeşe size gösterdiğinden daha fazla alâka göstermez mi? İşte biz de şimdi bin yıl önce kaybetmiş olduğumuz kardeşlerimizi bulduk. İlgimizin fazlalığı bundandır.» Güney köylü pek tatmin olmuşa benzemiyordu. Onların temiz olmadıklarından, bazı kötü âdetleri bulunduğundan bahsetmek istedi. Biz itiraz ettik. Arabanın önüne binmiş Güney köylü bir ilkokul öğretmeni vardı. Altay Köyünde de üç yıl öğretmenlik yapmıştı. Kazakların daha temiz ve çalışkan oldukları fikrini o da destekleyince Güney köylü verecek cevap bulamadı. Fakat yine de birşeyler demek istiyordu. Ben «senin dilinin altında bir bakla var, hele şunu çıkar» dedim. «At eti yiyorlarmış bey» dedi. Bu ise müslümanlıkta günahmış. Ben kendisine dilimin döndüğü kadar Kazakların dinlerine bağlılığından, ibadetlerini hiç terketmediklerinden bahsettim. Bunu o da biliyordu ve itiraz etmedi. Ama at eti meselesi zihnine takılmıştı. Ben «siz de rakı içiyorsunuz, başka günahlar da işliyorsunuz» dedim; «bırakın da bu dindar insanlar bu kadarlık günahı - eğer günahsa - işleyiversinler!...»

Bu hâdis e çevrenin bakışını göstermesi bakımından dikkatimizi çekti. Güney köylüler belki de haklıydılar. Çünkü Altaylılar yirmi yıl içinde kalkınmışlar; kışın İstanbul'da ticâretle, yazın köylerinde zirâatle uğraşarak bir eldiven fabrikası kuracak seviyeye gelmişlerdi. ●

BOZKIR

Çekip gözlerine ak geceleri
Yiter belleğinin uzaklarında
Kürklü anıları dönerken geri
Ayrılığın uzun kızaklarında.

Açar, sırçalanır gözleri çay çay,
Yüzünde bin parça olur dolun ay,
Kader bir buz dağı, umut deli tay;
Gem bozkırın yorgun Kazaklarında.

Birden gökyüzünü yırtar «alaş» lar,*
Yıldızlar ürperir, dünya yavaşlar,
Ölüm - aşırı bir yolculuk başlar
Zaman ölürken kurt tuzaklarında.

En önde bir adam dağlardan ulu,
Yüreğinde oba oba oç dolu,
Bulmuş karanlıktan çıkararak yolu;
Tan Osman Batur'un gözaklarında.

YETİK OZAN

(*) Alaş : Kazak Türklerince kullanılan birlik ve yardımlaşma uranı.

Nihad Sami Banarlı

18 Haziran 1907'de Fatih / Hafızpaşa Mahallesi'nde doğdu. 1927 yılında İstanbul Yüksek Muallim Mektebi'nin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdikten sonra çeşitli lise öğretmen okulu ve eğitim enstitülerinde çalıştı 1969 yılında İstanbul Yüksek Öğretmen Okulu'ndan — arzusu ile — emekli oldu. Son beş yıllık çalışmalarını Fetih Cemiyeti, Yahya Kemâl Enstitüsü ve Kubbealtı Akademisine hasretmişti.

Daha sonradan Eğitim Bakanlığının mü kâfatını kazandıran manzum «Kızıl Çağlayan» ve «Bir Yuvarın Şarkısı» nı 16/17 yaşlarında yazdığı makalelerin sayısı kabarıktır. Hürriyet Gazetesinde (1948 - 1960) her Cumartesi «Edebi Sohbetler» ile halka Türk Dili'ni ve edebiyatını sevdirmeye çalıştı. Ölümünün son günlerinde kadar devamlı olarak Meydan Dergisinde de yine aynı aşkla yazan kalemini görüyoruz.

Benim gibi 1940 yılından sonra doğanların hemen hepsi Banarlı'yı, «Metinlerle Türk ve Batı Edebiyatı I - II - III» (1940 - 1974 arası çeşitli baskılar) adlı eserlerle, mektepten tanırlar. Köprülü ile başlayan ilmi edebiyat tarihçiliği ve araştırmalarının mektep kitapları seviyesini aşan örneklerinden biri hiç şüphesiz «Destanlar Devrinden Günümüze kadar Resimli Türk Edebiyatı Tarihi» (1948) dir. Bu eserin genişletilmiş yeni baskısı, Eğitim Bakanlığının bilinmeyen sebeplerle pek ağır bir tempo ile ancak 7. fasiküle gelebilmiştir. Bu güzel teşebbüsün Banarlı'nın ölümü ile akamete uğramasından korkarız. Nihad Sami Banarlı «Edebi Bilgiler» (1940), «Metinlerle Edebi Bilgiler» (1950), «Yahya Kemâl Yaşarken» (1959), «Yahya Kemâl'in Hatıraları» (1960) gibi müracaat kitapları yayınlamıştır. Yahya Kemâl Enstitüsü'nün yayınlarından biri Mecmua dîğeri Yahya Kemâl'e ait on kitaptır : Kendi Gök Kubhemiz; Eski Şiirin Rüzgârıyla;

Sadık Kemal Tural

Rubâiler ve Hayyam Rubâilerini Türkçe Söyleyiş; Aziz İstanbul; Eğil Dağlar; Siyasi Hikâyeler; Siyasi ve Edebi Portreler; Edebiyata Dair; Çocukluğum, Gençliğim, Siyasi ve Edebi Hatıralarım... Bu eserleri sayın Kabaklı'nın da işaret ettiği gibi, bir bakıma, Nihad Sami'nin eserleri saymak mümkündür.

Türkçenin imlası, grameri, sözlüğü meseleleri ile Türk Edebiyatı'nın tanıtılması, sevdirmesi için dostları ile birlikte «Kubbealtı Akademisi»ni kurmuş ve Akademi Mecmuasını çıkarmıştı.

«Romantizm, milletlerin dilde, kültür, sanat ve edebiyatta kendilerine gelmeleri.» (...) «Evet» milli romantizmin idrâki, hergün yanbaşımdan körcesine geçilen bütün milli sanat eserlerinin, milli ve tarihi zaferlerin ve faziletlerin, birgün, bütün ihtişamıyla farkına varmaktır. Bunu idrâk etmek, bununla gururlanmak ve bunlardan, yeni milli - medenî hamleler için

gereken gücü almaktır.» (Millî Romanizm'in İdrâki, Kubbealtı Akademi Mecmuası, Yıl : 1, Sayı : 2).

Herbiri sıcak makalelerden meydana gelen «Türkçenin Sırları»nı veren Banarlı Türkçemiz için «...başkalarına mahkûm bir millet dili değil, tarihin daha ilk anlarından başlayarak, bir imparatorluk dilidir.» (...) «Asırlarca Türk'ün malı olmuş, Türk sesiyle ve Türk sanatıyla işlenmiş; ev, aile, köy Türkçesine(aşk ve iman Türkçesine girmiş, Türk'ün heyecanına işlenip vicdânına yerleşmiş ve Türk olmuş kelimeler de verilemez!.. Bunlar, bizim zafer ve şeref hatıralarımızdır. Bunlar, bir takım aşağılık duyguları içinde çürüyenlerin değil, bizim büyüklük devirlerimizin ve yukarılık duygularımızın zafer âbideleridir.» (Türkçenin Sırları, İstanbul 1972, S. 36).

Türkçenin heyecanlı ve şurlu yılmaz savaşçısına Tanrıdan rahmet, dostları ve yakınlarına sabırlar dilerim. 🌟

Çekirdek

Sularıma ilk ışık yeli değdinde
Uyanırım, karşımda başı karlı dağlar.
Yitik yıldız kokuları gelir burnuma,
Düşüme bir Türkmen yiğidi damlar...

Derim : — «Nerelesin, soyun, adın ne, yiğit?»
Der : — «Türk'üm. Almaatalı. Adım Balacan dır, aga.»

Türk/Almatalı Balacan/Taşa ve kuma/Tahtaya ve kağıda/Havaya
Ve kuma/Akçakavakların döşlerine/Pınarların taşlarına/Atının eye-
rine/Evinin keçesine/Bir kılıç/Bir bozkurt/Bir ay - yıldızlı Türk bay-
rağı resmî çizer/Soyut düşlerini böyle somutlaştırır/Eker toprağına
çekirdeğini.

Ay gelip bacaya yaslandığında,
Kerpiç duvarların yüreği güm güm atar.
Donanırım tepeden tırnağına can,
Düşüme bir Türkmen yiğidi damlar...

«— Nerelesin, soyun, adın ne, yiğit?»
«— Kırım Türk'üyüm, adım Bahadırhan'dır aga.»

Türk/Kırımli Bahadırhan/Görünen ve görünmeyen her yere/Görü-
nen ve görünmeyen herşeye/Mezarsız şehitlerin ruhlarına/Tutsak
ölenlerin iskeletlerine/Tarihin sabrına/Sabrın sabununa/Bir kılıç/
bir bozkurt/Bir ay - yıldızlı Türk bayrağı resmi Çizer/Soyut düşlerini
böyle somutlaştırır/Eker toprağına çekirdeğini.

Bahattin Karakoç

Kuş emerken asmadaki üzüm ışığını,
Kutsal bir kopuzdur bana akşamlar.
Buhara kumaşı gibi ezgiler dokurum,
Düşüme bir Türkmen yiğidi damlar...

«— Nerelesin, soyun, adın ne, yiğit?»

«— Ben Kerkük Türküyüm, adım İslâm'dır, aga.»

Türk/Kerküklü İslâm/Petrol kokularına/Umut dokularına/Hurma yapraklarına/Göçebe kuşların kanatlarına/Yufka ekmeğin üstüne/Ceylan gözlere/Postacıların çantalarına/Bir kılıç/Bir bozkurt/Bir ay - yıldızlı Türk bayrağı resmi çizer/Soyut düşlerini böyle somutlaştırır/Eker toprağına çekirdeğini.

Davullar vurmaya başlamasın mı,
Çalkalanırsın deniz gibi, yağarsın kar kar...
Bir dağdan bir dağa uçururum atımı,
Karşıma bir Türkmen yiğidi damlar...

«— Nerelisin, soyun, adın ne, yiğit?»

«— Kıbrıslıyım. Türküm. Adım Aslan'dır, aga.»

Türk/Kıbrıslı Aslan/Araba karoserlerine/Balıkların pullarına/Karınca- ların dillerine/Gelinlerin tellerine/Ağlara/Tirollere/Tüfek demirleri- ne/Kışla kapılarına/Gebe takvimlere/Yeşil'e/Mavi'ye/Boz'a/Kendi- kaniyla/Bir kılıç/Bir bozkurt/Bir ay - yıldızlı Türk bayrağı resmi çizer/Soyut düşlerini böyle somutlaştırır/Eker toprağına çekirdeğini.

Doğuda, batıda, kuzeyde ve güneyde
Aynı ses, aynı ezanlarla vakti meşale yapar...
Oralarda, kardeşlerimin tümü tutsak,
Düşüme bir tutsak Türkmen yiğidi kanar...

«— Nerelisin, soyun, adın ne, yiğit?»
«— Deliormanlıyım. Türküm. Adım Sinan'dır, aga.»

Türk/Deliormanlı Sinan/Gözaltındaki camilerin secde susuzluğuna/
Prangalara/Tel örgülere/TIR kamyonlarının plâkalarına/Karakol bina-
larına/Uzaklara giden trenlere/İçinde susturduğu sese/Duruşmaya
çağırın dâvetiyelere/Var'daki yok'a/Yok'taki var'a/ Hürriyet yollarını
kesen duvarlara/Mısır koçanlarına/Tütün yapraklarına/Bir kılıç/Bir
bozkurt/Bir ay - yıldızlı Türk bayrağı resmi çizer/Soyut düşlerini böy-
le somutlaştırır/Eker toprağına çekirdeğini.

Sularıma ilk ışık yeli değdiğinde
Uyanırım, karşımda başı karlı dağlar.
Ruhum bir kartal gibi uzaklarda döner dolanır,
Düşüme yaralı vatanlar, kardeş çığlıkları dolar.

Türküm! Maraşlıyım. Adım : Bahattin.
Dinim İslâm; imzam kan gurubum gibi belli benim.

Türküm/Maraşlı Bahattin'im/Uzattıyorum ellerimi çoğaltarak/Bir elim-
de Balacan'ın eli/Bir elimde Bahadırhan'ın eli/Bir elimde İslam'ın
Aslan'ın/Bir elimde Sinan'ın eli/Bir elimde kalem/Besmeleyle/ Hü-
manizm bezirgânlarının ticaret karnelerine/Devrim kolcularının dü-
düklerine/Bal'a soğan suyu katan/Temelli tabutunda temelsiz ya-
tanların taslarına - tabaklarına/Kedilerin kara tırnaklarına/Güvercin-
lerin ak tüyelerine/Hızır'ın ışığına/Bakıra/Çeliğe/İpeğe ve selüloza/
Düşmanın şahdamağına dayayacağım jilete/Putları kıracağım balta-
ya/Kalk borusuna/İlkyardım çantasına/Coğrafyanın anatomisine/
Savaş plânlarına/Ülkü antolojilerine/Bir kılıç/Bir bozkurt/Bir ay - yıl-
dızlı Türk bayrağı resmi/Ve Erezyondan kurtulmuş yeni bir Türkiye
haritası çiziyorum/Soyut düşlerimi böyle somutlaştırıyorum/Ekiyo-
rum toprağıma çekirdeğimi/Ekiyoruz topraklarımıza çekirdeklerimi-
zi...

Hikâye

MAVİ PANTOLON

Ben hiç böyle uzun Ağustos yağmuru görmedim. İstanbul adamakıllı yıkandı arındı. Önce derecikler peydahlandı sokaklarda, sonra bunlar birleşip büyüdüler, Cenge susamış ordular gibi varıp denize döküldüler. Zâten günlerden bir Cenk günüydü. Acep bu bereket zafer ordusunun üstüne de dökülmüşmüydü? İskelelerdeki mâvi sular rengini yitirdi, bulandı. İstanbul sokaklarındaki denize bilmediğim birşeyler döküldü.

Akşam ezanı yaklaşırken bulutlar dinlenmeğe çekildiler. Caddeler kalabalıktı. O güneşli, sıcak günlerdeki gürültüler yoktu. İnsanlar telâssız, yürümeyi yeni belleyen çocukların duyduğu zevk ve acemilik içinde şurada burada dolaşiyor gibiydiler.

Önce Sultan Ahmet'e gidecektim. Beş - on dakikadır beklediğim durağa. O yönde giden bir otobüs gelmemişti. Bir iki kere kendi ken-

Dilaver CEBECİ

dime Sultan Ahmet diye mırıldandım. Hepimiz bu ismi ne kadar rahat söylüyoruz. Biletçiye parayı uzatırken «Sultan Ahmet» deyişimizdeki rahatlığı, kaygısızlığı yadırgamıya başladım. Sonra sâdece Sultan kelimesini üç - beş defâ ulaştırarak, bir Sultanın ihtişamına yaraşırçasına söylemeğe çalıştım. Olmadı. Bu kelimeyi hayalimdeki ihtişâma uygun bir biçimde söyleyememiştim. Han, Kağan, Şad, Tekin.... Bunları da düşündüm. Bu kelimeler de vaktinde bu sıfatları taşıyanların yüceliğini yansıtmıyordu. Birden aklıma eski yağmurlar geldi. Her halde onlar daha çok göğ çimenler üstüne yağardı. Minâre şerefelerine birikir, kubbelerin geniş kavislerinden aşağı akarlardı. Bazan, dolu dizgin tümenlerin üstüne yağar, al kısrakların sağrılarını, bozkır delisi

bahadırların b6rklerini islatırlardı.

Bir ara denize doğru baktım. İskeleye bir vapur yanaşıyor, boğazda gemiler gidip geliyordu. İskelenin suları yine 6yle bulanıktı. Kurşun renkli bulutlar g6zyüzüne çakılıp kalmıştı. G6zlerim boşyere mâvi bir renk aradı. İşte onu tam bu sırada gördüm. Bulduğum durağın sağındaki sokaktan çıkıyordu. Çelik gözlü, çok seyrek sakallıydı. Başının altına yakın kısmındaki saçları dağınık ve dikti. Yaşını tam kestiremedim. Her halde kırk vardı. Deminden beri içimi yakan boşluğun birden dolduğunu hissettim. Gelip altı adım 6teme durdu. Koltuęunda, meşinden yapılmış, kısa çocuk pantolonları vardı. Sarı, yeşil, kırmızı... Mâvisi yoktu. Ne olurdu bir tânede mâvi olsaydı? Belki satmıştır diye düşündüm. Hâlini pek benimsemişe benziyordu. Cebinden bir avuc bozuk para çıkarıp, dikkatlice saydı. Besbelli iki günlük hâsılatı oydu. Önümden geçerken âdi bir kumaştan yapılmış pantolonu ile lâstik ayakkabılarına, çorapsız ayaklarına iyice baktım. Bu sefer altı adım solumda durdu Ben bu adamı tanıyordum. Çok iyi tanıyordum. Onunla bin yıl yaşamışlığım vardı. Adını sorsanız bilmezdim ama onu çok iyi tanıyordum. Tanrım, bir yanına varabilsem, adını sorabilsem, yurdunu öğrenebilsem...

Önce söze nasıl başlamalıyım? «Merhaba, sen haralısan?» böyle mi demeliyim? Ya beni ayıplarsa. Yüzüme acı acı bakıp gülerse.

Yoksa, «Men de sizin yurttanam, gel biraz danışah» nı demeliyim? Bir kahvehâneye oturup, çaylarımızı içerken her şeyi açıkca mı konuşmalıyım? En iyisi oğluma bir meşin pantolon alırım. «Mavisi yok mu?» diye sorarım. «Neden mâvisi yok? Mavilerinden de satsana.» derim. Konu açarım. Mavinin güzelliğinden bahsederim. G6ęün ve denizin bu günkü mâvisizliğinden yakınırım. Böylece konuşuruz. Hayatını da sorar mıyım? Ne gereği var. Hayatını çok iyi biliyorum. Geçmişini kendisi kadar biliyorum. Hangi cihetten niçin geldiğini çok iyi biliyorum.

Ve bu şehir koca İstanbul'dur. Yüreklerimizin topluca atması gereken yer. Böyledir de neden onunla oturup konuşamadık? Neden onu başkaları da tanıyamadı? Onun yüreği neden böyle tek başına vuruyordu? Baktım gidiyordu. Otobüsüm gelme ardından koşacaktım. Arka camdan gözlerimle yeniden aradım. Kalabalıkta kaybolmuştu. Pişman oldum bindiğime. Ağlasammıydı ne? Çevremdekiler garib garib yüzüme bakardılar. Dolu gözlerimi iyice ovuşturub bir koltuğa iliştim.

Sultan Ahmette iner inmez, önce minârelere, sonra g6zyüzüne baktım. Yine o kurşünü gök. Muhakkak deniz de hâlâ bulanıktı. Dedim ya, günlerden bir Cenk günüydü. Radyolardan bir yiğitlik türküsü kulak zarlarımı yırtıp yüreğime iniyordu : ●

KİTAPLAR ARASINDA

Halide Nusret'in

”Aydınlık Kapı,,sı

İLHAN GEÇER

Son yıllarda epi isim varsa da, edebiyatımızda kadın şair, hikâyeci ve romancılarımızın sayısı gene de azdır. Büyük değer taşıyan ilk kadın edebiyatçımız, romancı ve hikâyeci Halide Edip Adivar'dır. Şair olarak önce Fitnat, Nigâr ve Leylâ hanımları, sonra da Halide Nusret ile Şükûfe Nihal'i sayabiliriz. Bu iki sanatçımız şiirin yanı sıra roman da yazmış, bu tür-

de de başarılı örnekler vermiş, yeteneklerini ispat etmişlerdir.

Halide Nusret'in ilk romanı «Küller» fazla duygusaldı. İkinci romanı «Sisli Geceler», duygu yanı ağır basan içli bir aşk romanı isé de teknik, biçim ve muhteva bakımından başarılı ve güçlü bir eserdir. Büyük ilgi uyandırmış, geniş bir okuyucu topluluğu tarafından severek okunmuştur, şiirin rüzgârı esen sayfaları hafızalarda yer etmiştir. Daha sonra «Gülün Babası Kim» ve «Beyaz Selvi» adlı romanları yayımlandı Zorlutuna'nın. Bu romanlar da ilgi ile karşılandı. Şimdi elimizde onun «Aydınlık Kapı» adlı yeni eseri var. Onu da, öteki romanlar gibi ilgi ile okuyoruz.

«Aydınlık Kapı», sağlam bir temel üzerine kurulmuş dengeli, düzgün çatılı bir yapı niteliğinde. Roman tekniği ve anlayışı bakımından fazla bir yenilik getirmiyorsa da, alışlagelmiş başarı ile sürdürüyor. Öz ve biçim bakımından öteki romanlarına bir yakınlığı var. Ama açık bir gelişim ve daha ustaca bir anlatış «Aydınlık Kapı» da belirgin. Zaman, mekân ve tipler bir uyuşum içinde. Roman yazmak, toplum içinde ve hayatta uzun yolculuğu gerektiren bir iş. Geçen yıllar ve tecrübeler romancıya daha iyi imkânlar hazırlar ve hayata bakış açısını genişletir, daha gerçekçi kılar. «Aydınlık Kapı» yı okuyunca Halide Nusret'in de bu imkânları ustalıklı kullandığını görüyoruz. Söylemek istediklerini eksiksiz söylemiş. Seçtiği tipler bizden olan yadırgamadığımız tipler. Manevi inançları kuvvetli ve bütün olan yazar, roman kişilerine de aynı elbiseyi giydirmiş. Romanda bir felsefe anlayışından çok bir sanat başarısına ulaşmak gayesi göze çarpıyor gene de. Kaba bir gerçekçilik yerine lirik bir hava hâkim. İnsanı içten saran bu duygulu hava konuyu ikinci plâna atmış, gölgelemiş. Öteki romanlarında olduğu gibi bu romanda da kahramanlarından çoğu iyi yürekli, erdemli kişilerdir. Biz, bu kişilerde, çok iyi yürekli, üstün ahlâklı, nadir bulunur insan Halide Nusret Zorlutuna'nın

kendisini görmekteyiz.

Halide Nusret romanını şiirin rüzgârı esen şu satırlarla sunmaktadır :

«Yolcular, zulmet içinde, kafile kafile ilerliyorlardı.

Yaralı ve perişandılar. Herkes, kendi yarasının acısını duyuyordu ve her biri en büyük derdin, kendininki olduğunu sanıyordu.

Aydınlık Kapı pek mi uzaklardaydı?..

Bazı yolcular bu kapının varlığından bile habersiz gibiydiler. Bunlar, nereden ve niçin geldiklerini, nereye ve niçin gittiklerini bilmeyen avarelerdi.

Bazıları; ışığı uzaklarda, ta uzaklarda görüyorlar; ona doğru koşuyorlardı.

Ayrılık acısıyla gönülleri şerha şerhâ idi. Yürekleri ney, gibi inliyordu. Amma aydınlık kapiya erişmek ümidi ile onlar her acıyı hiçe sayıyorlardı.

Hasretin tutuşturduğu kalpler, bir meşale gibi, yollarını aydınlatıyordu.

Ne yazık! Bu kafileden de yorulanlar, sağda solda çıkan yalancı ziyalara kapılarak yolunu şaşırıyorlar, aydınlık kapiya erişmeden yarı yolda düşüp kalan bedbahtlar oldu.

Ancak aydınlık kapının eşliğinden öteye atlayabilenler kurtuldular. Bunlar aşkın meyvesini sabrın güneşinde olgunlaştıran kimselerdi.

Kurtuldular ve sonsuz bir ışık âleminde ebedi huzura, ebedi saadete kavuştular.»

Bu roman Paşazade Behçet Beyefendi'nin kızları Lerzan ile Vildan'ın hayat hikâyesidir daha çok. Bu arada, romanın tâli kişilerinin hayatları ile çeşitli macera ve olayları da dile gelmektedir. Şimdi romanın konusunu özetliyeyim.

Lerzan, güzel, hayat ve renk dolu bir kızdır. Kendinden üç yaş küçük olan kız kardeşi Vildan ise, onun aksine gölgede büyümüş bir çiçek kadar solgun ve sakin, buğday benizli, iri kara gözlü, dalgın bakışlıdır. Aralarındaki ruh benzerlikleri ötürü Behçet bey Lerzan'ı, annesi Nîmet hanım ise Vildan'ı sevmektedir. Bir biriyile anlaşamayan, ama kavga da etmeyen iki kız kardeşin yegâne müşterek arkadaş-

ları Mutasarrıf Selim Zekâyi beyin kızı Fazilet'tir. Fazilet'in annesi genç yaşında ölmüş, ölümlerinde de onu kendinden onbeş yaş büyük olan ablası İffet'e emanet etmiştir. Behçet bey, bahar geldimi ailesini çiftliğe göndermekte, kendisi ise türlü bahaneler icat ederek ve karısı Nimet hanıma dil döküp özür dileyerek İstanbul'da kalmakta ve hareketli, renkli bir hayat yaşamaktadır. Gine, bir Mayıs sabahı, en geç onbeş gün sonra dönerim diye gittiği İstanbul'da âni olarak ölmüş, bu acı haber çiftlik komşularının oğlu Ziya tarafından aileye duyurulmuştur. Nimet hanım, büyükanne, Mihriyelek Kalfa ve Lerzan bu ölüm haberi ile sarsılırlar, fakat en çok üzülen Vildan'dır. Kısa bir zaman sonra çiftlikte normal hayat başlar. Hatta Lerzan'a görücüler bile gelmektedir. Lerzan ise görücülere çıkmamakta, ev halkını terslemekte, öte yandan bohçacı Şerife aracılığı ile gönülünü kaptırdığı komşu çiftliğin oğlu Ziya'dan mektuplar almakta ona mektuplar göndermektedir. Ziya Lerzan'dan çok parasına göz dikmiş, çiftliğin varislerinden olabilmek için Lerzan'la evlenmek sevdasına kapılmıştır. Bohçacı Şerife ve Ziya bu evliliği gerçekleştirmeye çalışır, Lerzan da onlara yardımcı olurken, anne, büyükanne ve kalfa bu işi engellemeye çalışmakta, Ziya'dan uzak kalmak için, bahar geldiği halde, çiftliğe taşınmak bile istememektedirler. Maksatları Lerzan'ı Avukat Hayrettine vermek ve aile servetini korumaktır. Lerzan'ın sert ve kesin itirazı karşısında bu evliliğin gerçekleşmeyeceği anlaşılınca çiftliğe gidilir. Bu arada hürriyet ilân edilmiş memleketin sosyal bünyesinde bazı değişiklikler olmuştur. Ziya ile Lerzan tekrar mektuplaşmaya ve bu defa konuşmaya da başlarlar. Üçüncü buluşmalarında Lerzan Ziya ile kaçır ve onun karısı olur. Ailesi ile arası açılmış, ilgisi kesilmiştir.

Romanın ikinci bölümünün başında yer alan, Lerzan'dan Fazilete yazılmış mektuplardan, Faziletin tavassutu ile ailesinin Lerzan'ı affettiğini, ama hâlâ ona karşı soğuk ve sert davrandıklarını, Lerzan'ın

eşi ve kaynanası ile anlaşamadığını, eziyet çektiğini, mutluluk sarhoşluğunun kısa sürdüğünü, bu evlilikten pişmanlık duyduğunu, yalnızlık ve çaresizlik içinde çırpındığını, ağır bir hastalık geçirmekte olduğunu, bir oğlunun doğduğunu ama çocuğunun kendisine yaklaştırılmadığını, sonra yeniden hamile kalarak ikinci defa bir oğlan doğurduğunu, bu arada birinci dünya harbinin başladığını ve Ziya'nın askere gittiğini, ve bir süre sonra Lerzan'ın mahkemeye baş vurarak Ziya'dan ayrıldığını öğreniyoruz.

Lerzan İstanbul'a yerleşerek sosyeteye yaklaşır ve genç süvari zabiti İsmail ile sevimli başlar. Bununla yetinmeyip başka çapkınlıklar da yapmaktadır. Hatta kız kardeşi Vildan'a ilgi ve yakınlık duyan çiftliklerinin Müdürü Aliyi bile baştan çıkarıp kendine bend' etmeye çalışır. Irak cephesinden Urfaya gelen İsmail Lerzan'ı yanına çağırır da genç kadın buna yanaşmaz. Bir süre sonra Lerzan'ın daveti ile İstanbul'a izinli gelen İsmail onu nikâhlayıp Urfaya götürür. İsmail kıskanç ve mütehassıptır. Bu hayata alışık olmıyan Lerzan perişar ve şaşkın günler geçirir. Urfada Zeliha adlı bir genç kız yakın arkadaşdır yalnız. Onunla dertleşir ve bir süre sonra onun sayesinde annesine mektup gönderip para isteyerek kaçma çâreleri arar, para gelince de gene Zeliha'nın yardımı ile İstanbul'a dönme imkânını bulur. Romanın ikinci bölümü böyle kapanmaktadır.

Üçüncü bölüm, Vildan'ın hatıra defterinden devam eder. Vildan önce aile içindeki yerini, eziklik ve pıskılığını, korkulu huzursuz yaşantısını anlatır. Bu arada hastalığı sırasında kendisini muayeneye gelen doktora duyduğu hissi yakınlığı, ablası Lerzan'ın doktoru onun elinden almak için giriştiği fetanlıkları öğreniriz. Sonra tesadüflerin karşısına çıkardığı Hürrem adlı bir gençle sevişir Vildan önce mektuplaşırlar, sonra evlenmeye karar verirler. Ama zalim büyükanne, inatçı kalfa bu evliliğe karşı çıkmaktadırlar. Lerzan Hürreme çengel atmaktan geri kalmaz. Fakat dürüst bir insan olan Hürrem Lerzan'a

üz vermez. Baskı ve inat devam ederken Vildan Hürreme kaçmayı dener fakat başaramaz. Sonra bir veda mektubu yollar bu mektup üzerine Hürrem büyük bir üzüntüye kapılarak kendi arzusu ile cepheye gider. Kısa bir müddet sonra bir zabıt arkadaşı Hürrem'in şehitlik haberini ve son mektubunu getirir Vildan'a. Vildan bir daha yıkılmıştır. Hava değişimi için çiftlik Müdürü Ali'nin refakatinde İstanbul'a gelir. Onu Aliyle gören Lerzan, Ali'nin Vildan'a aşık olduğunu sanır. Ve bu hususu Vildan'a söyler. Vildan önce itiraz ederse de durumu aydınlığa kavuşturmak için Ali'nin hareketlerini inceler ve kendisine olan tutku ve ilgisini anlar. Ali Vildan'a sevgisini bildirerek evlenme teklif ederse de, Hürremi unutamadığı, ona ihanet etmeyi düşünemediği için bu evlenme teklifini kabul etmez Vildan. Lerzan ise Aliye de musallat olmuştur. Bunu bir izzetinefis meselesi yapan Vildan, Ali ile evlenir. Ama bu evlilik mutluluk getirmez ona, Ali ve annesi kendisini hırpalamakta, kocası başka kadınlar peşinde koşmakta, kumar masalarında sabahlamaktadır. Hamile kalışına memnun olmaz karısının. Vildan ağır geçen bir hamilelikten sonra bir oğlan doğurur. Yaşantıları böylece sürüp gitmektedir. Bir gün Lerzan çıkar gelir. Çiftliği satmak, hissesini almak ve İstanbul'a yerleşmek kararındadır. Bu geliş Lerzan'a zaaf duyan Aliyi tedirgin eder.

Lerzan kısa bir zaman sonra geri döner. Yıllar geçmekte Vildan ve Ali bazan mesut bazan sıkıntılı bir hayat sürmektedirler. İki çocukları daha olmuştur. Oğulları Behçet ile Sermet büyümüş sünnet olacak çağa gelmişlerdir. Sünnet düğününe karar verilir ve nihayet o meşum sünnet gecesi başlar. Önceleri neş'eli geçmektedir saatler. Lerzan'da buradadır. Üç gün evvel sünnet için gelmiştir. Bir köşede, şık elbiseleri içinde bol bol içki içmekte ve gençlerle içli dışlı konuşmakta, sarmaş dolaş dans etmektedir. Ortalarda görünmeyen Ali garsonla Lerzan'a bir mektup gönderir. Vildan bunu farketmiş korku ve heyecana

kapılmıştır. Az sonra Lerzan'la Ali bir odada bir süre konuşurlar. Önce tartışmalar sonra bir el silâh sesi duyulur. Ali Lerzanı vurmuştur. Lerzan ölür Ali tevkif edilerek hapishaneye gönderilir. Vildan perişandır. Böylece yıllar geçer. Ali hapisten çıkar birlikte çiftliğe dönerler. Ama ağır hastadır Ali. Pişmandır karısına yaptıklarına. Geçmiş, gençliklerini özlemle anar, durur. Karısından af diler ve kısa bir süre sonra da hayata gözlerini yumar. Vildan onun ölümünden sonra şehirde birkaç yıl önce yaptırdığı modern eve taşınır. Artık çocukları ile meşguldür. Çocuklar özellikle Sermet'le Behçet bir türlü geçinemezler. Sermet Behçeti bulsa bir kaşık suda boğacaktır. Behçet ne kadar ağır başlı, uslu, temkinli, düşünceli bir genç ise; Sermet aksine o kadar serseri ruhlu, aklına eseni yapan apaş, zıpzır bir çocuktur. Kız kardeşleri Feza ise kendisini yanlarına çekmeye çalışan ağbileri arasında şaşkına dönmüştür. Vildan, hele Sermetin serseri hayatı onu daha çok hasta ve perişan etmektedir. Sonra, aileden kopup gider Sermet. Araçan bir kaç yıl daha geçer. Sermet Hukuku bitirmiş, Feza, zarif, kibar, güzel fakat bedbin, içli bir kız olmuştur. Vildan ise her zamanki gibi her çocuğu için ayrı ayrı üzülen, didinen, acısını kendi içine atan ezeli annedir gene. Behçet bir kenar dilberi olan Nurten ile kasımpaşalı annesi Azimeyi yazın çiftliğe davet eder. Nurtenle iş hayatında tanışmıştır. Kızla evlenmeye niyetlidir bu durumu fark eden Sermet, annesine bildirir Vildan yakın arkadaşı Faziletin ölüm haberi ile üzgündür. Şimdi de bu haberi duyup Nurtenle Behçetin seviştiklerini gözleriyle görünce ve kızın Behçeti evlenmek için sıkıştırdığını kulaklarıyla işitince büsbütün yıkılır. Nurten Vildan'ın parmağındaki kıymetli bir yüzüğü ısrarla istemektedir Behçetten. Behçet yüzük meselesine kızarak Nurten'i evden kovar. Anne kız gitmek üzere iken Vildan karşlarına çıkarak kalmaları için yalvarmaya başlar. Behçetin büyük üzüntüsünü görmüş ve anlamıştır çünkü. Yüzüğü kızı vermek ister.

TAM VAKTİ

— Bahçemde hazan başladı erkence bu yıl da...
— Ey gaafil-i biçâre! Uyan gayri, ayıl da
Son rızkını der, topla bu kış bahçelerinden.
Tam vakti büyük yolculuğun; hiç deme «erken»!

Halide Nusret Zorlutuna

Behçet öfkeye kapılarak haykırır : «Ah anne! bu muydu? demek. Ah, hep sen.. sen bana iyilikmi ediyorsun? bana iyilik ettiğini mi zannediyorsun? beni yeniden uçuruma ittiğinin farkında değilmisin? ah senin bu zaafın..» zümrüt yüzük elinden odanın bir köşesine fırlarken, Vildan«sen de mi Behçet? demek hep ben' hepsine sebep, hep benim zaafım.» demek öyle diye hıçkırır ve içinde en güzel, en büyük bir şeyin yıkılıp çöktüğünü duyar.

Yıllar durmadan geçmektedir. Vildan ihtiyarlamıştır. Behçet Nurten'den kurtulmuş, Handan adında başka bir kızla evlenmiş, işlerini iyice yoluna koymuş, namuslu bir iş adamıdır. Bir kızı vardır. Vildan yanlarına misafir gelmiştir. Torununu çok sever. Ama Behçet ile karısı çocuğu Vildan'dan uzak tutmakta, onunla dadısı meşgul olsun, diyerek sevip okşamasına bile engel olmaktadırlar. Bu durumunu hazmedemiyen ve yürekte üzülen Vildan misafirliğinin ondördüncü gününde çiftliğe dönmeye karar vererek bunu Behçet'e bildirir. Behçet telâş ve sevinçle ne zaman döneceksiniz diye sorar. Annesinin hemen dönme isteğini duyunca, onu izzeti ikramla evlerinden uzaklaştırarak götürüp çiftlikteki köşke kapatır. Vildan'ın tek umudu kızı

Fezadır artık. Onu da yitirmekten müthiş korkar. Ve korktuğu da başına gelir. Feza, seviştiği genç hariciyecî Orhanla evlenir ve kısa bir süre sonra dışarı giderler. Vildan için tek çare kalmıştır. Ölüm. Seve rek ölüme ve allaha koşar sonunda.

Yukarda konusunu özetlediğimiz «Aydınlık Kapı» sadece Lerzan'la Vildan'ın hayat ve aşk hikâyesi değildir. Halide Nusret onların aşk ve yaşantılarını sıcak ve yumuşak bir dille anlatırken, sosyal ve siyasal durumlara da değinmekte, ışık tutmakta, Balkan harbi, Harbi umumî ve Mütareke yıllarının acı olay ve manzarasını ustalıkla vermekte, değişen, kaybolmaya yüz tutan Müslüman Türkün yaşantısını ayrıntılarıyla yansıtmaktadır. Romanın kahramanları bu kahramanların tip ve karakterleri, anlatılan olay ve maceralar toplumumuzun bir dönemini bütün yönleriyle gözlerimizin önüne sermektedir.

«Aydınlık Kapı» da herşey var, Duygu, düşünce, gerçek. Bu arada aşklar, ölümler, ayrılıklar, mutluluklar ve ruh fırtınaları. Daha doğrusu insan ve onun hayatı. Roman sevenler bu güzel eseri ilgi ile okuyacaklardır.

Halide Nusret Zorlutuna'nın Ötügen Yayınları arasında çıkan «Aydınlık Kapı» adlı eserinin fiyatı 15 liradır. ●

Sanatçı Dostlarım : 7

Mustafa Necati Karaer

MEHMET ÇINARLI

Nezih Bayman, Hisar'ın aksama-
dan çıkması için elinden geleni ya-
pıyordu. Ama, matbaasının imkân-
ları sınırlı, makineleri sık sık bozu-
lan cinsten, matrisleri eski idi. İlk
sayının basılmasında Karaer, Gül-
tekin ve ben, matbaada sabahlamış
(yani 1964 yılbaşı gecesini mürek-
kep v.s. kokuları arasında geçirmiş),
her defasında «r» leri «l»; «l» ları
«i» çıkan satırları belki onbeşer, yir-
mişer kere dizdirip kontrol etmiştik.
Baskı sırasında bir aksaklık doğdu-
ğundan, bir kaç yüz nüsha da telef
olmuş, zaten küçük tuttuğumuz der-
ginin tirajı büsbütün küçülmüştü. Bi-
raz bu yüzden, biraz da yıllardır çık-
mayan bir derginin yeni sayısını me-
rak eden okuyucuların gösterdiği o-
lağanüstü rağbet sebebiyle, birinci
sayımız hemen tükeniverdi. Kısa bir
süre sonra, o sayıyı isteyenlere gön-
deremez duruma geldik ve cilt yap-
makta büyük sıkıntı çektik.

İkinci sayıdan itibaren durum bi-
raz düzelmiş ise de, Nezih Bayman'-

in dergi ile uğraşmaya pek de fırsat
bulamayacağı anlaşılmıştı. Devrim'in
yerine Hisar'ı çıkarmasını teklif et-
miş ve Devrim'den vazgeçmeyi kabul
ettiğini sanmıştık. Günlük iktisadi
ve ticari gazetesi (İnkılap) da, ta-
biatıyla, çıkmaya devam ediyordu.
Dar imkânlarla üçüncü bir yayın or-
ganını devam ettirmek, asıl önemli-
si, beklenen gelişmeyi sağlamak
kolay değildi. Nezih'in çok iyi kalpli
ve geniş yürekli olması, matbaa per-
sonelini yeteri kadar disiplin altına
almasını da önliyordu.

Nezih Bayman, Hisar'a ve bizlere
olan sevgisinin yeni bir delilini göste-
rip, dergiyi, beşinci sayıdan itibaren
para ile başka bir matbaada bas-
tırmayı ve dergi için ayrı bir idareha-
ne kiralamayı da kabul etti. Fakat,
yine de, içimiz rahat değildi. Geliş-
meye çok müsait görünen derginin
abone, dağıtım, reklâm v.s. işleri
doğru dürüst yürümüyor, postahane-
ye gelen paraların bile, vaktinde a-
linmadığından, geri gittiği oluyordu.

Nezih, zaman zaman içine düştüğü malî sıkıntıya rağmen, masrafları sesini çıkarmadan ödüyor, fakat dergiden elde ettiği gelir bu masrafları karşılamaktan uzak kalıyordu. Üstelik, Hisar'ın şeklini ve muhtevasını en ince teferruatına kadar biz tesbit ettiğimizden, kendisine dergi yoluyla manevî bir tatmin fırsatı da çıkmıyordu.

Burada teferruatını yazmaya gerek görmediğim birtakım konuşmalar ve tartışmalar sonunda, benim bazı tereddütler ve endişelerle katılmaktan başka çare göremediğim bir karar alındı: Derginin imtiyaz sahipliğiyle birlikte malî ve idarî işlerinin yönetimi de Gültekin'in kardeşi Metin Samancı'ya verilecekti. Metin, o tarihlerde Ankara'ya yakın bir yerde ilkökul öğretmenliği yapıyordu. Gültekin'le bir süre yazıştıktan sonra, istifa edip Ankara'ya geldi. Derginin imtiyaz sahipliğini Nezih Bayman'dan devraldı (Temmuz - 1964). İlk aylar Metin'in işe intibak etmesi, öğrenmesi ve yetişmesiyle geçti. Bir süre sonra, hepimizin büyük gayretleriyle, dergi beklenen gelişmeyi göstermeye başlamış, hızını almıştı. Bütün vaktini dergiye verecek ve geçimini ondan sağlayacak bir eleman bulmuşken, kitap yayınına başlamayı da kararlaştırıp, o zaman bize çok yakınlık gösteren Cahit Külebi'nin «Süt» adındaki şiir kitabını bastırdık.

Fakat, mizacı ve karakteri Hisar kurucularından bir hayli farklı olan Metin, zaman geçtikçe, bizimle ça-

lışmaktan sıkılmaya başlamıştı. Sonunda, bazı şair ve yazarlarla birlikte, «Defne» adıyla yeni bir dergi çıkarmaya karar vererek, Hisar'la ilişkisini kesti (Mart - 1966).

On yılı geçen bir fasıladan sonra, Hisar'ın sahipliğini yeniden üzerime almak, malî ve idarî bütün işleriyle uğraşmak zorunda kalıyordum (Nisan - 1966). Tarih tekerrür ediyor. Ankara'ya dönerek dergiyi yeniden çıkarmak hususunda beni ikna eden zinde kuvvetler (Gültekin ve Karaer) de yine Ankara'dan ayrılıyorlardı (1967). Çok şükür ki, bu sefer dergide personel çalıştırmaya yetecek kadar malî imkânımız vardı ve ben Bütçe ve Malî Kontrol Genel Müdürlüğü'ndeki yorucu işimden ayrılıp, daha rahat bir göreve geçmiştim. Öyle olmasaydı, dergi kapanmak tehlikesiyle bir kere daha karşılaşmak zorunda kalacaktı.

Mustafa Necati Karaer, bir zamanların sevgilisi «Onbaşı Faruk» şiirinden sonra, sanat hayatında bir hayli yol aldı. Hisar'ın ilk yıllarında, halk şiiri tarzını geliştirerek bulduğu, kendisine mahsus ses ve şekil, tekrarlarana tekrarlarana bir monotonluk yaratmıştı. Karaer, kısa bir süre sonra, bundan kurtulmasını bildi. Hece ölçüsüne bağlı kalmadan, kafiye konusunda geniş bir arılayışa vararak, yepyeni şekiller yaratıyordu. Bu şekil içine koyduğu öz de şüphesiz yeniydi.

Çanakkale'de askerliğini yaparken, 30 Ağustos Zafer Bayramı'nda,

garnizonun en genç subayı sıfatıyla, söylev vermekle görevlendirilmiştim. Konuşmamın arasına serpiştirdiğim çeşitli şiirler arasında, Karaer'in «30 Ağustos» şiirinin, nasıl büyük bir heyecan ve ilgi ile karşılandığını çok iyi hatırlıyorum.

**Kocatepe'nin büyük düşünceleri,
Doğuyor kalplere aydınlık, zamanlı.
Uyku tutar mı ağustos geceleri,
Bu ay cümle fetihlerle heyecanlı,
Heyecanlı hey.**

**Mustafa Kemal'in dudağında eli,
Gözlerine vurmuş vaktin en güzeli.
Bu dağlar, askeri deli eder deli,
Vermiş omuz omza destanlı destanlı,
Destanlı hey.**

Karaer, Hisarcılar içinde Atatürk'e en güzel şiirleri yazanlardan biridir. İstanbul Fethi'ni uzunca şiirle dile getiren Şair, 27 Mayıs ihtilâlinde de sessiz kalamadı. «Hürriyet Çağına Destan», ihtilâlin dördüncü yıldönümünde (27 Mayıs 1964) ilk defa radyoda 35 dakika süren müzikli bir programla yayınlanmıştı. O gün, biz Hisarcılar birbirinden ayrı duygularla dolu iki arkadaşımız arasında bocalayıp kalmıştık : Destanı radyodan özel bir programla yayınlanan Karaer'i tebrik mi edelim, dört yıl önce suçsuz - günahsız tutuklanışını hatırlayan Munis Faik Ozansoy'u teselli mi? Bilemedik.

Mustafa Necati Karaer, subay olarak taşrada bulunduğu sırada, hiç devam etmeden, dört senede Ankara Hukuk Fakültesi'ni bitirerek,

nadir rastlanan bir başarı kazanmıştır. O sırada, fakülte'de okutulan notların ve kitaplarını baştan sona ince ince özetlerini çıkardığını göreyerek, sabrına ve tahammülüne hayran olmuştum.

Titiz ve dikkatli insan her yerde titiz ve dikkatlidir. Karaer, Hisar'ın mizanpajını yaparken ne ise, Ordu'da veya emekli olarak girdiği Basın - İlân Kurumu'nda çalışırken de odur.

Tercüman'ın «1001 Temel Eser» adıyla yayınladığı kitaplar arasında 1973 yılında çıkan «Karacaoğlan» kitabı da o'nun dikkat ve titizliğinin güzel bir örneğini verdi.

Şairlerin çoğu gibi, Karaer'in hayatında ve sanatında da kadınların önemli bir yeri var. İlk gençlik yıllarında (1951) bize İstanbul'da tanıdığı Avusturyalı bir kadını, Malvi'yi anlatmıştı :

**Uzakça Viyana köylerinin biri,
Malvi'nin orada kulübesi vardır.
Bir elma ağacı, elmaları iri,
Unutamamış hâlâ, yiyesi vardır.**

**Yere sarkan bulutlar göğüs göğüstü,
Tahta oluğun üstünden şafak söktü...
Sır vermez yıldızlara karşı, sırt üstü,
Malvi'nin «İlk Günahı» diyesi vardır!**

Malvi ile Şair'in hikâyesi, şiir kadar ilgi çekici olmadığı için, burada anlatmayacağım.

1966 yılında yazdığı «Bir Albüm'den Resimler» de, benim de bilmediğim eski maceralarını hatırlar :

İşte, şaşırıp kaldığım çıkmaz sokak,
Duyuyor musunuz bir gelen var?
Sarmaşığını göremediğim pencereler,
Sütbeyaz ayak bileklerine
Mavi entariden dökülen telâş,
Alnımda boncuk boncuk ter,
Herşey bugün gibi aklımda,
Dumanı üstünde ekmek kadar sıcak.

Yaptığının farkında mısın rüzgâr,
Durmaz artık anılar çeşmesi,
Durmaz kemanlar.
Ayten'ler, Zerrin'ler, Perihan'lar!
Ellerimde, bir İstanbul gecesi
Dolu kadeh gibi tuttuğum;
Bıraktım mı tuz - buz, paramparça,
Büyüttüğümüz acemi yıldızlar.

Şiirin sonunda, artık durulma, uslanma zamanının geldiğini belirtir :

Deli - dolu yağmurlar dindi artık,
Çocuklarımız var, türkü çağırın
O ebemkuşağının altında
Ki bel bağladığımız, dalgakıran.
Sen, bir daha bırakma elimi,
Öylesine kolum kanadım kırık :
Bahçemdeki güllerle çoğalan,
Erimi dolduran güzel aydınlık.

Evet, Şair'in artık karısı ve çocukları vardır. Ankara'dan uzakta buldukları için ne düşünlerinden haberim oldu, ne doğumlarından. Bir gün, Dostum, yanında ince uzun, esmer bir hanım (Şükran Karaer) ve tek heceli isimler taşıyan tosun gibi iki oğlan (Cem ve Can) la Ankara'ya çıkageldi.

«Sevmek Varken» (1972) adını verdiği şiir kitabında, «Bir Albüm'-

den Resimler»i takibeden «Bir Resim Yapıyorum»u okumak bende bazı tatlı hatıralar uyandırır : Çankaya'da bir yaz akşamı. Manzaraya karşı oturmuşuz. Önümüzde semaver, bardaklarımızda tavşan kanı çay. Karaer bırakıyor, ben alıyorum; ben bırakıyorum, Karaer alıyor. Okudukça coşuyor, coştukça okuyoruz. Masamızda bizi zevk ve hayranlıkla dinleyen, genç, güzel ve duygulu iki hanım var. Coşkunuğumuz manzaradan ziyade onlardan geliyor :

Dudağında sımsıcak mısralar,
Bir resim yapıyorum öpülesi.
Düşlerimin rüzgarlarında savrulan
Kara saçlarıdır çerçevesi.

Akan, demli çay gibi akşamüstü,
Bulutları, bir renk sarhoşluğu bastı;
Bir yerimizi cam kırıkları kesti,
Bölüşelim derken aynı sesi.

Karaer, kıvılcımdan yangınlar çıkaran, çisentiden sağnaklar yağdıran bir şair. Bu, onun sanatında başarı, özel hayatında mutsuzluk sebebi oluyor. Şiirlerinde kadınlardan söz ederken en çok kullandığı kelime : «yasak». Şairin «yasak»lardan rahatsız olduğu açıkça anlaşılıyor :

Bir bahar gününden kalma sarhoşluğum,
Bir bahar artık düş, artık resim.
Gelme üstüme, gelme sarhoşluğum
Gelme esmerim.
Gelsen, Nisan yağmurlarıyla ıslansak
Ama yasak.

Bu şiirlerde, bazan buram buram

aşk ve ihtiras tüter :

Birdenbire gelir işte böyle
Kırkikindi yağmurları birdenbire
Ve böyle açılır toprağın ağzı.
Sende gördü bu rengi dudaklarım,
Senin denizlerin başka kırmızı.

Hangi ülkedeyim belli değil,
Bu ırmak gerçek mi düş mü,
Koyuyorum ağızımı, doyulmuyor?
Fildişi yamaçların bitiminde
Senin denizlerin, lâcivert - mor.

Ama, son yıllarda, onun ruh dün-
yasında derin bir kötümserlik hüküm
sürüyor. «Korku»dan, «tabanca»dan,
«ölmek»ten, «öldürmek»ten söz eden
mısralara, şiirlerinde sık sık rastlanır
oldu :

Mora çalışıyor nedense
Tabancamın yüzündeki meneviş,
Mora çalışıyor.
Akşam pazarında bir alış - veriş,
Ara yerde bir kibrit çakılıyor.

(Mayıs - 1968)

Gecelerle, kaldırımlarla çoğalan
Yosma bir korku gelir, çırılçıplak;
Üstelik bulut gibi sarhoş, bulut...
Bilincin karanlık mağaralarından
Tabancam, bir umut.

(Mayıs - 1969)

Geceleri bir iş buldum kendime,
Hapishanelere taşıyorum.
Ve bilinmezliğin yerçekiminde
Ben serseri kurşun,
Seni öldürmeyi düşünüyorum.

(Kasım - 1969)

Korkuyorum, geceleri bana gelme!
Büyüyen senin güllerindir

İrmağın beslediği kıyılarda
Ki uzun sesli yağmurlar iyi bilir;
Büyüsün varsın sen bilme,
Bilmemek en iyisi.

(Nisan - 1972)

Nisan yağmurlarının suçu ne,
Sensizliğin toprağında boy atan
Benim acılarım, benim tutkunluğum.
Hangi dalındasın gecenin sarı kuş
Korkuyorum?

(Haziran - 1972)

Köşeden birileri çıkabilir,
Hızlı yürü karanlıklar öpebilir,
Ayaklarımı kan tutabilir
İpe uzatılır boynum.
Hüznün gözbebekleri içine
Bir sigara daha tütürüyorum,
Geceyi yürüyorum.

(Ocak - 1973)

İnsana ürperme veren bütün bu
mısrarlardan sonra, yolladığı bir şiir-
de :

Maviye boyuyorsun acıları,
Sesi soluğu çıkmıyor bir daha,
Sağ ol deniz sağ ol canım.
Yolumun düşmesi uzak değil,
Beni ölümle tanıştır sultanım.

(Mayıs - 1973)

demesi beni büyük bir endişeye dü-
şürdü. Şiirle beraber gelen mektu-
bunda : «Son kıt'ayı okuyup merak-
lanma. İntihar edecek değilim.» diye
teminat vermesi de bu endişemi yok
etmedi.

Bu satırları yazmadan bir ay önce
özel olarak İstanbul'a gidip kendisi-
le uzun uzun konuştum. Zaten içine

kapanık olduğunu söylediğim Şair'i, türlü olaylar, insanlardan büsbütün uzaklaştırmış. Kendisini yorgun ve bezgin gördüm. Elimden geldiği kadar dertlerini paylaşmaya, özel hayatındaki bazı problemleri fazla bü-yütmemesi ve çevresiyle bağlarını yeniden kurması için onu ikna etmeye çalıştım.

On iki sene önce (1962), Konya'da bulunduğu sırada, önemli bir mide ameliyatı geçirmiş, uçakla Ankara'ya getirilerek hayatı güçlkle kurtarılmıştı. Şimdi midesinde yeniden ülser başlangıcı teşhis edilmiş. Benimle bir soğuk su dahi içemedi.

İstahkâm binbaşılığından emekli olduktan sonra Basın - İlân Kurumu'na giren (1969) ve halen orada Muhasebe Müdür Muavini olan Dostum'un bugünlerde, Kıbrıs problemi dolayısıyla silâh altına alındığını öğrendim. Bu ruhi durum ve bedeni arıza ile askerlik nasıl bağdaşacak bilmeyorum.

Karaer'in son yıllarda yazdığı şiirlerin güç anlaşılır olmasından sık sık şikâyet edildi. Bu güç anlaşılma-da, bazı yeni şairlerin yurdumuza ithal ettikleri, «anlamsız şiir» akımının tesirini arayanlar da çıktı. Bence, Karaer'in son şiirlerindeki kapalılık, her hangi bir şiir akımına kapılmış olmasından değil, söylediğini kapalı söylemek ihtiyacını duymasından ileri geliyor. Kullandığı semboller, açıkça söylemek istemediği bazı duygu ve düşünceleri şiire dökmek içindir. Meselâ :

**Kupa kızına tutulmuş bu oğlan,
Yolunu kesiyor kara maça.**

mısralarıyla neyi kastettiğini, ancak, onun son yıllarda yaşadığı buhranlı hayatı bilenler bilir. Normal okuyucu için anlamsız görünen :

**Beslenir dost topçu ateşiyle
Dikenli tel örgüleri kıskançlığın
Açık - seçik.**

**Aldanışın kapısında pişmanlıklar
incecik bir duman gibi, incecik.**

mısralarında geçen «dost» kimdir, «topçu ateşi» nedir, «kıskançlığın dikenli tel örgüleri» ne demektir bilebilmek için de, Karaer'in içini döktüğü bir kimse olmak gerekir.

Böyle kimseler, ancak, onun en yakın dostları arasından çıkabileceğine göre, o küçük halkanın dışında kalanlar için, bu türlü şiirler nasıl bir değer taşıyacaklar? O mısraların, söyleyiş güzelliğiyle, her okuyucuya bir şeyler duyuracağını tahmin ediyorum. Ama, bu duygunun eksik kalacağı da inkâr edilemez.

Bir zamanlar, Hisar'ın her sayısında koca koca şiirleri yayınlanan Şair dostumdan, şimdi, aylarca bir tek mısra gelmediği oluyor. Gelenler de, böyle içine büzülüp, değerinin bir kısmını kaybedince, güçlü bir şair kendisine yazık ediyor demektir.

Bana, son buluşmamızda, yarım kalmış bir hayli şiir gösterdi. Şair'in, içine düştüğü buhranı bir an önce atlatıp, korkusuz, gizlenmesiz, tam olarak sanatına dönmesini yürekten dilemekteyim . ●

Ankara Eylül - 1974

MİLLÎ DEĞERLERİMİZİN SÖZCÜSÜ

ORTA DOĞU

GÜNLÜK MİLLİYETÇİ SİYASÎ GAZETE

Başyazarı : EROL GÜNGÖR

Prof. Dr Orhan

Türkdogan'ın Eserleri

- ZİYA GÖKALP SOSYOLOJİSİNDE BAZI KAVRAMLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ 2. baskı, Fiyatı : 12 TL.
- BATI ALMANYA'NIN BİR KENTİNDE TÜRK İŞÇİLERİNİN SOSYO - EKONOMİK YAPISI. Fiyatı : 7. TL.
- TÜRKİYE'NİN KALKINMA YOLU : SOSYO - EKONOMİK SİSTEM TARTIŞMALARI. 2. Baskı, Fiyatı : 6 TL.
- YOKSULLUK KÜLTÜRÜ : GECEKONDULARIN TOPLUMSAL YAPISI. Fiyatı : 16 TL.
- DOĞU VE İNSAN SORUNU. Fiyatı 6 TL.

İsteme adresi : P.K. 211, Kızılay - ANKARA Posta pulu karşılığında temin edilebilir.

Kitapçılara ve 10 adetten fazla siparişlere % 20 tenzilâtlı ve ödemeli gönderilir.

**MİLLİYETÇİ HAREKETİN
HABER VE YORUM GAZETESİ**

Güçlü kalemleriyle olayları mil-
liyetçi - ülkücü açıdan değerlen-
diren tek gazete

BAYİNİZDEN İSTEYİNİZ

GENÇ ÜLKÜCÜNÜN DERGISİ

Yıllık Abone : 24 TL.

İsteme Adresi

P.K. 151

Bakanlıklar - ANKARA

TÖRE'nin

II. cildini 38 TL., III. cildini 52 TL. karşılığında temin edebilirsiniz.
Posta Çeki Nu : 10071978 P.K. 211 Kızılay - ANKARA

BÜYÜK TÜRKELİ

Türkistan'daki esir milletdaşlarımızın
meselelerini dile getiren ülkü dergisi

ÜÇ AYDA BİR YAYINLANIR

Fiatı : 3 TL. Batı Almanya için : 2 DM

İsteme Adresi :

P.K. 90 Beyazıt - İSTANBUL

Batı Almanya'da : 8 München 19. Volpinistr 30/A

SUÇLAMALAR

Galip Erdem

20. TL.

TANRI'NIN KILICI

Geza Gardonyi

20. TL'

MİLLİYETÇİ İKTİDARA DOĞRU

Cezmi Kırımlıoğlu

20. TL'

KÜÇÜK DÜNYA

Emine Işınsu

(Pek Yakında)

İsteme Adresi :

Ana Neşriyat ve Dağıtım A. Ş

Babıâli Cad. Nu : 50/2

Cağaloğlu - İSTANBUL

Ey
Türk !
Üstte
Gök
Çökmedikçe
Altta
Yer
Delinmedikçe
Senin
İlini
ve
Töreni
Kim
Bozabilir ?

KASIM 1974

SAYI 42

Fiyatı : 5 Lira

Yeni Işık Matbaası

ANKARA